

Bosznia-Hercegovina: politikai helyzet, gazdasági kihívások és a daytoni békeszerződés lehetséges jövője

Bosnia and Herzegovina: Political Landscape, Economic Challenges, and the Future Prospects of the Dayton Peace Agreement

Varga-Kocsicska Aleksandra

doktorandusz
Nemzeti Közszerzői Egyetem,
Közszerzői Doktori Iskola

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy részletesen elemezze a daytoni békeszerződés keretében kialakított decentralizált politikai struktúrák Bosznia-Hercegovinára gyakorolt hatásait. Kiemelt figyelmet fordít az etnikai alapú hatalommegosztás jelenségére, a gazdasági stagnálás okainak és következményeinek feltárására, valamint a politikai reformok végrehajtásának strukturális és gyakorlati nehézségeire, amelyek együttesen jelentős mértékben befolyásolják az ország stabilitását és hosszú távú fejlődési lehetőségeit.

Módszertan: A kutatás interdiszciplináris megközelítést alkalmaz, amelynek keretében a tartomelemzés, a komparatív elemzés és a hálózatelemzés módszertani eszközei együttesen kerülnek felhasználásra. Ez a komplex megközelítés lehetővé tette a politikai, társadalmi és gazdasági folyamatok összefüggéseiben történő vizsgálatát. Az elemzések során a szerző törekedett az objektivitásra, s az adatgyűjtés során kiemelten támaszkodott a nemzetközi szervezetek, például az ENSZ, az EBESZ és az Európai Unió (EU) jelentéseire, amelyek részletesebb ismerete alapvetően járult hozzá a kutatás pontosságához, mivel az egyik cél, megérteni, milyen mértékben van hatással a nemzetközi közösség a mai Bosznia-Hercegovinára. Emellett a releváns tudományos publikációk, elemzések

A szerző a kéziratot magyar nyelven nyújtotta be. Benyújtás: 2024. 12. 18. Átdolgozás: 2025. 02. 15.
Elfogadás: 2025. 02. 25.

és szakirodalmi források szisztematikus feldolgozása biztosította a felmerülő kutatási kérdések megválaszolását.

Megállapítások: A kutatás eredményei rámutattak arra, hogy a Bosznia-Hercegovina területén több évtizede a daytoni békeszerződés által létrehozott entitások között a politikai stagnálás továbbra is meghatározó jelenség. Ennek értelmében az etnikai alapú politizálás nemcsak akadályozza a kormányzati reformok hatékony végrehajtását, hanem közvetlenül hozzájárul az ország gazdasági teljesítményének gyengüléséhez és az Európai Unióhoz való csatlakozási folyamat lassúságához. A boszniai alkotmányban is rögzített decentralizált politikai struktúrák tovább nehezítik az állami szintű döntéshozatalt, mivel nemcsak a kompetenciák megosztása bonyolult, hanem az érdekütközések feloldása is komoly akadályokat jelent. Emellett a társadalmi kohézió hiánya nemcsak a belső politikai stabilitást gyengíti, hanem megnehezíti a nemzetközi közösség által javasolt reformok és fejlesztések eredményes végrehajtását is, ezzel tovább mélyítve az ország politikai és gazdasági problémáit.

Érték: A tanulmány új és innovatív nézőpontokkal járul hozzá a Bosznia-Hercegovináról szóló tudományos diskurzushoz, különösen az ország politikai, társadalmi és gazdasági kihívásainak átfogó megértésében. A kutatás néhány gyakorlati javaslatot fogalmaz meg a politikai stabilitás megerősítése (ezek közül néhány projekt megvalósítás előtti fázisban van), a társadalmi együttműködés fokozása és a fenntartható gazdasági növekedés előmozdítása érdekében. Külön hangsúlyt kap az Európai Unió és a helyi szereplők közötti együttműködés erősítése, mint a térségbeli reformok sikeres végrehajtásának egyik kulcsszereplője. A nemzetközi közösség (ENSZ, EBESZ stb.) által kínált támogatási mechanizmusok hatékonyabb kihasználásának lehetősége pedig a másik kulcsmozzanat, hiszen egyéb megoldások súlyos érdekérvényesítési problémákba ütköznének.

Kulcsszavak: Bosznia-Hercegovina, daytoni békeszerződés, reformok, entitás

Abstract

Aim: This study seeks to rigorously examine the impact of the decentralized political structures instituted by the Dayton Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina. Particular attention is devoted to the dynamics of ethnic-based power-sharing, the underlying causes and ramifications of economic stagnation, and the structural and operational impediments to the execution of political reforms. Collectively, these elements critically shape the country's stability and prospects for sustainable long-term development.

Methodology: This research adopts a robust interdisciplinary framework integrating content analysis, comparative analysis, and network analysis as its core

methodological approaches. This multifaceted structure facilitates a comprehensive exploration of political, social, and economic processes, emphasizing their interconnected dynamics. While maintaining a commitment to objectivity, the analysis is enriched by the incorporation of personal insights and cultural familiarity with the region, offering a nuanced perspective on the local context. The study prioritizes the examination of reports from international organizations, including the United Nations (UN), the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), and the European Union (EU), which serve as pivotal data sources to underpin the reliability and validity of the findings. A primary objective is to assess the scope and depth of the international community's influence on contemporary Bosnia and Herzegovina. Complementing this, a systematic review of relevant academic literature, critical analyses, and scholarly works were undertaken to address the research questions comprehensively and rigorously.

Findings: The analysis identifies persistent political deadlocks among Bosnia and Herzegovina's entities and the entrenched nature of ethnic-based political practices as principal barriers to effective governance reform. These phenomena not only obstruct the implementation of essential reforms but also significantly impair the nation's economic performance and impede progress toward European Union accession. The constitutionally mandated decentralized political architecture amplifies these challenges, complicating state-level decision-making by introducing structural inefficiencies and exacerbating conflicts of interest. Furthermore, the erosion of social cohesion undermines domestic political stability and poses a substantial impediment to the successful execution of internationally recommended reforms and developmental initiatives. These factors collectively perpetuate and deepen Bosnia and Herzegovina's political and economic vulnerabilities.

Value: The study contributes original and innovative insights to the academic discourse on Bosnia and Herzegovina by offering a holistic understanding of the nation's intricate political, social, and economic challenges. It advances actionable recommendations designed to bolster political stability, enhance societal collaboration, and foster sustainable economic development. Emphasis is placed on strengthening synergies between the European Union and domestic stakeholders as a critical enabler for the successful implementation of reforms. Moreover, the study highlights strategies to optimize the utilization of international support mechanisms, positioning them as pivotal drivers of long-term progress and stability in the region.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Dayton Peace Agreement, reforms, entity

Bevezetés

A nemzetközi közösség számára Bosznia-Hercegovina politikai és gazdasági helyzete már az 1995-ben aláírt daytoni békeszerződés előtt is kiemelt fontosságú volt. Az egyezmény aláírása egy kényszerbékét teremtett és egyben egy decentralizált állami struktúrát hozott létre, amely a mai napig meghatározza nem csak az országot, de az egész régió politikai és társadalmi dinamikáját. Ez a struktúra, amely két entitásra – a Bosznia-Hercegovinai Föderációra (FBiH) és a Republika Srpskara (RS) – osztotta az országot, egy bonyolult hatalom-megosztási rendszert eredményezett, amely a mai napig akadályozza az egységes kormányzás és az EU-integráció előmozdítását (Halász, 2014; Juhász, 2009). Hiszen a daytoni rendszer olyan kereteket szabott, amelyek elsődlegesen a háború utáni stabilitás fenntartását célozták, de nem nyújtottak megoldást az ország hosszú távú politikai és gazdasági fejlődésére. A nemzetközi közösség, bár kulcsfontosságú volt a béke fenntartásában, sajnos gyakran korlátokba ütközött, mivel a helyi politikai elit hajlandósága az önálló államépítésre hosszú éveken át minimális szinten maradt. A békefenntartásban a nagyhatalmak érdekei domináltak, gyakran figyelmen kívül hagyva a helyi társadalmi és politikai realitásokat és igényeket (Juhász et al., 2003). A decentralizált rendszer és az etnikai alapú politizálás tovább mélyítette és jelenleg is mélyíti a társadalmi megosztottságot, ezáltal számos esetben a helyi vezetők inkább saját politikai érdekeiket helyezték előtérbe a nemzeti szintű reformok végrehajtása helyett (Halász, 2014; Kemenszky, 2014).

Az elmúlt években a politikai feszültségek tovább növekedtek, különösen az RS törekvései miatt, hogy kibővítse a jelenleg meglévő autonómia kereteit, amelyek destabilizáló hatással vannak az ország belső politikai rendszerére. Az entitás vezetése, a daytoni rendszer által biztosított széles körű autonómiára támaszkodva, egyre élesebb kritikát alkalmaz, így felvetette a függetlenségi népszavazás lehetőségét. Azonban ez nemcsak Bosznia-Hercegovina belső politikai stabilitását veszélyeztetné, hanem komoly aggodalmat kelt a szomszédos országokban és az EU-ban is (URL1).

A nemzetközi közösség (főleg az EU, a NATO és az ENSZ) által fenntartott stabilitási erőfeszítések és békefenntartó tevékenységek rendkívül fontos szerepet játszanak az ország mindennapi működésében. Ugyanakkor a nemzetközi igazgatási modell fenntartja a status quót ahelyett, hogy hosszú távú megoldásokat kínálna, ezáltal is úgymond konzerválva a meglévő helyzetet. Ez a jelenség különösen az etnikai feszültségek kezelésére tett kísérletekben figyelhető meg, amelyek eredményei gyakran csak ideiglenes stabilitást hoztak (Kemenszky, 2014; Márkus, 2010).

Bosznia-Hercegovina történeti és kulturális sokszínűsége szintén jelentős befolyással van politikai és társadalmi dinamikájára. A multikulturális örökség, amely egyszerre jelent kihívást és lehetőséget, alapvetően meghatározza az ország bonyolult identitását és belső kohézióját. Az ország geopolitikai helyzete és történeti tapasztalatai miatt kiemelt figyelmet kap az euroatlanti integrációs folyamatok előmozdítása. Ezek az együttműködések nemcsak az ország stabilitásának, hanem a régió hosszú távú fejlődésének is alapfeltételei. Bár az EU eddigi retorikájában a Nyugat-Balkán integrációja fontos célkitűzésként került kijelölésre, a gyakorlatban ez nem mindig tükröződik a konkrét lépésekben és bizonyos támogatások mértékében. Ennek függvényében az EU figyelemmel kíséri a nyugat-balkáni államok politikai akaratát és a tagság feltételeinek megvalósítását, azonban a bővítéssel kapcsolatos uniós elkötelezettség mértéke nem minden esetben egyértelmű. A valóság sokkal árnyaltabbnak tűnik. Továbbá nem egyértelmű sokszor az sem, hogy a régió országai valóban elkötelezettek-e az euroatlanti integráció felé, vagy a politikai elit inkább más célokat követ (URL2; Márkus, 2010; URL3).

Történeti megközelítés

Bosznia-Hercegovina politikai, gazdasági és társadalmi helyzetének átfogó megértéséhez elengedhetetlen az interdiszciplináris megközelítés alkalmazása. Ez a módszertan lehetővé teszi, hogy a különböző tudományterületek eszköztárát kombinálva vizsgáljuk meg azokat a komplex összefüggéseket, amelyek az etnikai alapú politizálás, a decentralizált kormányzati struktúrák és a gazdasági stagnálás között fennállnak. A daytoni békeszerződés létrejöttének kontextusa különösen fontos és kiemelt, mivel az egyezmény nemcsak véget vetett a véres polgárháborúnak, hanem – egyedi módon – hosszú távra meghatározta az ország kormányzati és társadalmi működésének alapvető kereteit, hiszen az egyezmény IV. melléklete adja az ország alkotmányát (Halász, 2014; Kemenszky, 2014).

Az 1992–1995 között zajló boszniai polgárháború következményei mély nyomokat hagytak a társadalomban, ami erőteljes kihatással van az állam működésére. Az etnikai alapú konfliktus, a rengeteg alapvető emberi jogsértés és a háborús trauma hatása, az ország stabilitására gyakorolt súlya máig erőteljesen érezhető. A daytoni békeszerződés két entitás – az FBiH és az RS – létrehozásával egy decentralizált rendszert alkotott meg, amely különálló, sokszor szembenelő politikai, jogi és gazdasági struktúrákat eredményezett. Ez a rendszer ugyan biztosította a békét, de a mai napig akadályozza az egységes állami reformokat és az EU-integráció előrehaladását (URL1; URL2).

A nemzetközi közösség szerepe a békefolyamat fenntartásában kulcsfontosságú volt az 1995 utáni időszakban, hiszen erőfeszítéseik – nem kímélve erőforrásokat – jelentős mértékben hozzájárultak a régió békéjéhez. Ugyanakkor a nemzetközi beavatkozások hatékonysága gyakran korlátozott maradt, mivel a helyi politikai elit számos esetben nem mutatott hajlandóságot a nemzeti szintű reformok végrehajtására. Ez különösen igaz a korrupció elleni küzdelem és az igazságszolgáltatás reformja terén, ahol a nemzetközi és helyi érdekek gyakran konfliktusba kerültek (Juhász, 2009; Márkus, 2010).

A tanulmányhoz készült kutatás interdiszciplináris megközelítése lehetővé tette a politikai és gazdasági folyamatok bizonyos részének vizsgálatát. A politikatudományi elemzések mérsékeltén segítettek feltárni az etnikai alapú politizálás és a decentralizált kormányzati struktúrák legjelentősebb hatásait, míg a nyílt forrásból elérhető gazdasági mutatók rávilágítottak a gazdasági szerkezetek, a külkereskedelmi folyamatok és a munkanélküliség hosszú távú hatásaira. Az adatgyűjtés során elsődlegesen nemzetközi szervezetek, többek között az EBESZ, az EU és a Világbank jelentéseire támaszkodtam, amelyek részletes és megbízható adatokat biztosítottak az ország helyzetéről (URL4). Emellett a helyi tudományos publikációk, például az Aida Ibricević¹ (2024) által készített elemzések, értékes kontextuális információkat nyújtottak, különös tekintettel az etnikai szimbólumok szerepére és a társadalmi kohézió kérdéseire.

Az eredmények világosan mutatják, hogy az ország politikai és gazdasági kihívásai szorosan összefüggenek. Az etnikai alapú hatalommegosztás nemcsak a kormányzati hatékonyságot csökkenti, hanem közvetlenül hozzájárul a gazdasági teljesítmény visszaeséséhez is. Az entitások közötti együttműködés hiánya akadályozza a közös célok megvalósítását, különösen az EU-integráció területén. A decentralizált struktúrák hosszú távon fenntartják a politikai és gazdasági szétagoltságot, amelyet csak átfogó alkotmányos és gazdasági reformokkal lehetne enyhíteni (Halász, 2014; URL1; URL4).

Elemzési módszerek és következtetések

Az elemzés során alkalmazott módszerek a tartalomelemzés és a hálózatelemzés kombinációján alapultak, amelyekkel átfogó képet szerettem volna kapni és nyújtani Bosznia-Hercegovina politikai, gazdasági és társadalmi kihívásairól.

A tartalomelemzés segítségével politikai diskurzusokat, jogi dokumentumokat és nemzetközi jelentéseket vizsgáltam kvalitatív módszerekkel. Kiemelt figyelmet

1 Aida Ibricević politikai tudós és migrációs kutató, akinek interdiszciplináris akadémiai háttere van a közgazdaságtan és az újságírás területén.

kapott a daytoni békeszerződés szövege, amely részleteiben is rávilágított arra, hogy az etnikai alapú hatalommegosztás hogyan konzerválja a társadalmi és politikai megosztottságot, és milyen akadályokat gördít az állami szintű reformok és az EU-integráció elé (Halász, 2014; [URL1](#)). Például az entitások között fennálló döntéshozatali mechanizmusok gyakran vezetnek patthelyzetekhez, amelyek akadályozzák az olyan alapvető reformokat, mint az igazságszolgáltatás átszervezése, vagy a korrupció elleni küzdelem ([URL2](#)).

A hálózatelemzés az ország politikai és gazdasági szereplői közötti kapcsolati mintázatok feltárására irányult. Az elemzés megmutatta, hogy az informális politikai szövetségek és érdekviszonyok jelentős mértékben befolyásolják a döntéshozatali folyamatokat, különösen az entitások közötti együttműködés terén. Például az RS és a FBiH közötti gazdasági együttműködés hiánya tovább mélyíti a gazdasági szétagoltságot, miközben az állami szintű infrastrukturális projektek, mint például az EU által támogatott közlekedési folyosók kiépítése, gyakran helyi érdekek mentén akadnak el ([URL4](#); Márkus, 2010).

Az elemzési módszerek eredményei világosan rávilágítottak Bosznia-Hercegovina politikai stabilitásának és gazdasági fejlődésének mély összefüggéseire, különösen az etnikai alapú hatalommegosztás és az entitások közötti együttműködés hiányának problematikájára. Az etnikailag szétagolt döntéshozatali mechanizmusok miatt gyakran ütköznek akadályokba a társadalmi kohézió és az állami működés alapvető reformjai. E problémák kezeléséhez az oktatás, a gazdaság és a politika területén van szükség átfogó vizsgálatra, amelyek elősegítik az ország belső integrációját és az EU-csatlakozási folyamat felgyorsítását.

Az oktatási rendszer reformja kiemelten fontos lenne, mivel a jelenlegi, etnikailag elkülönített modellek, a „két iskola egy tető alatt” struktúra ([URL5](#)) komoly károkat okoz és okozhat a jövő generációinak. Ennél a résznél fontos kiemelni Gordon W. Allport személyiségpszichológus és előítélet-kutató azon megállapítását, miszerint az interakció hatékonysága nagymértékben függ az intézményi és politikai környezettől, vagyis attól, hogy az adott társadalom támogatja-e a csoportok közötti együttműködést, vagy éppen ellenkezőleg, akadályozza azt. A „két iskola egy tető alatt” modell Boszniában ennek a kérdésnek az egyik legjobb példája: bár a különböző etnikumok diákjai ugyanabban az épületben tanulnak, a gyakorlatban teljesen elszigetelten működnek, saját tantervvel és külön osztályokkal, ami nem biztosít természetes kontaktust a csoportok között. A politikai környezet és az intézményi szabályozás gyakran fenntartja az etnikai szeparációt, mivel a helyi hatóságok és etnikai pártok érdekeihez kötődve nem ösztönzik a közös oktatási formákat, sőt sok esetben még legitimálják is a szétválasztást. Az említett Allport előítélet-kutatás azonban azt állítja, hogy a kapcsolatépítéshez nem elég az, hogy a csoportok fizikailag közel

legyenek egymáshoz – a kontaktusnak hosszabb távúnak, strukturáltabbnak és intézményileg támogatottnak kell lennie ahhoz, hogy valóban csökkentse az előítéleteket (Allport, 1954). Ez azt jelenti, hogy ha a boszniai oktatási rendszert ténylegesen a társadalmi integráció és az etnikumok közötti kapcsolatok javítása felé szeretnék elmozdítani, akkor nem elég a fizikai közelség: olyan tudatos intézményi reformokra van szükség, amelyek elősegítik a közös tapasztalatokat. Például közös tanórák, vegyes projektmunkák, sportesemények és kulturális programok lehetnek azok az eszközök, amelyek lehetővé teszik az érdemi interakciót és lebontják a mesterséges határokat a diákok között. Ennek értelmében szükségesek a tananyagba épített multikulturális tartalmak és a tanárok tudatos szerepmodellként való viselkedése. Ezen felül az interaktív tanulási formák (például kooperatív tanulás, szerepjátékok) ösztönözhetik az empátiát és az etnikai csoportok közötti pozitív interakciókat. Az ilyen jellegű reformok megvalósítása nemcsak helyi politikai akaratot, hanem nemzetközi támogatást is igényel, különösen az Európai Unió részéről (Ibričević, 2024; URL2). További lehetőségként felmerül a Nyugat-Balkánon indított EU-s Erasmus+ program (URL6). A gazdasági reformok területén az infrastruktúra-fejlesztés és a munkahelyteremtés kiemelkedően fontos szerepet játszik az entitások közötti gazdasági különbségek csökkentésében. Az EU által támogatott közlekedési és energia-infrastruktúra projektek, például a *Mediterrán Korridor* fejlesztése, amely összeköti Bosznia-Hercegovinát Horvátországgal és Szerbiával, elősegítheti a regionális integrációt és a gazdasági növekedést. Ugyanakkor ezeknek a projekteknek a sikere attól függ, hogy az entitások közötti politikai konfliktusok nem akadályozzák-e azok végrehajtását (URL4). Az agrár ágazat és a turizmus fejlesztése szintén jelentős növekedési potenciált hordoz magában, különösen a helyi kis- és középvállalkozások támogatásával.

A politikai reformok alapvető célja az alkotmányos rendszer átalakítása annak érdekében, hogy egy stabilan működő rendszert hozzon létre. A jelenlegi decentralizált kormányzati modell átalakítása, például az etnikai alapú vétórendszer korlátozása, lehetőséget teremthet az állami szintű reformok gyorsabb végrehajtására. Az ilyen változások megvalósítása érdekében a nemzetközi közösség, különösen az EU, kulcsfontosságú támogató szerepet játszhat, például technikai tanácsadás és pénzügyi ösztönzők biztosítása révén (URL1).

Az interdiszciplináris megközelítés nemcsak a jelenlegi kihívások alapos fel-tárását tette lehetővé, hanem megalapozott javaslatokat kínált a jövőbeli kutatások és politikai stratégiák kidolgozásához is. Az oktatás, a gazdaság és a politika területén végrehajtandó reformok hosszú távon nemcsak az ország belső stabilitását és fejlődését segíthetik elő, hanem előkészíthetik Bosznia-Hercegovina EU-integrációját is, példaként szolgálva a többi csatlakozni kívánó

országának. Az eredmények azt mutatják, hogy a stabilizáció sikeressége a nemzetközi közösség támogatásától és a helyi politikai reformok hatékonyságától egyaránt függ.

Történelmi közjogi háttér

Bosznia-Hercegovina területe sosem volt homogén társadalmilag, vallásilag vagy politikailag, ami a mai napig meghatározza az ország identitását, ezáltal hatással van a belső feszültségekre. A történelem folyamán Bosznia mindig nagyobb birodalmak része volt, és önálló állami létét csak a 20. század végén nyerte el. Ugyanis a 19. század végéig Bosznia-Hercegovina az Oszmán Birodalomhoz tartozott, amely mély hatást gyakorolt a terület kulturális és vallási sokszínűségére. Az 1878-as berlini kongresszus döntése alapján azonban az Osztrák–Magyar Monarchia igazgatása alá került, amely modernizációs törekvéseket indított el, például az infrastruktúra és a közigazgatás fejlesztésében. Formális annexiójára 1908-ban került sor, majd 1910-ben az ország alkotmányt kapott, amely korlátozott autonómiát biztosított. Ez az időszak megalapozta a modern boszniai államiság alapjait, ugyanakkor mélyítette az etnikai és vallási különbségekből fakadó feszültségeket (Kemenszky, 2016). Az első világháborút követően Bosznia-Hercegovina a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság – később Jugoszláv Királyság – része lett. Az 1945-től önálló tagköztársaságként működő boszniai közigazgatás a jugoszláv szövetség részeként próbálta kezelni a különböző etnikai csoportok közötti feszültségeket. A jugoszláv szocialista rendszer hivatalosan a „testvériség és egység” politikáját hirdette, de a decentralizált politikai rendszer és a gazdasági válságok tovább mélyítették a megosztottságot (Halász, 2014).

Az 1991-es függetlenségi népszavazás mérföldkő volt az ország történetében, amelyben a nem szerb lakosság többsége az önállóság mellett döntött. Ez azonban heves ellenállást váltott ki a szerb közösség tagjaiból, amely nem ismerte el a függetlenséget. A bosnyák, horvát és szerb közösségek közötti konfliktus 1992-ben polgárháborúhoz vezetett, amely során több mint 100 000 ember vesztette életét, és milliók váltak menekültté. A konfliktus az etnikai tisztogatások és tömeges emberi jogi sértések időszaka volt, amely végül a nemzetközi közösség beavatkozását eredményezte (Kasapović, 2015).

A daytoni békeszerződés: stabilizáció, kihívások, reformok és következményei

A polgárháború emberi és gazdasági következményei súlyosak voltak. Az óriási embervesztés mellett az infrastruktúra jelentős része megsemmisült, a gazdasági aktivitás visszaesett és a társadalmi kohézió szinte teljesen megszűnt.

Az 1995-ben aláírt békeszerződés nemcsak Bosznia-Hercegovina háború utáni rendezésének, hanem az egész Nyugat-Balkán stabilitásának kulcsfontosságú dokumentuma, precedense. A megállapodás célja a béke megteremtése volt, amelyet az ország két entitásra történő felosztásával értek el. Az etnikai érdekek közötti kompromisszumot nemzetközi felügyelet mellett alakították ki, amely révén egy komplex politikai és közigazgatási struktúra jött létre ([URL44](#)). Bár a dokumentum jelentős szerepet játszott a béke fenntartásában, hosszú távon az ország működésének akadályává vált ([URL7](#)).

A békeszerződés központi eleme a hatalommegosztás, amely az etnikai csoportok közötti politikai részvételt biztosította, azonban a decentralizáció elve a központi állam hatékonyságát jelentősen meggyengítette, mivel a központi kormány kizárólag külpolitikai, pénzügyi és nemzetvédelmi kérdésekben rendelkezik jogkörrel. Az entitások széles körű autonómiát kaptak az oktatás, az igazságszolgáltatás és a helyi közigazgatás területén. Ez a hatalommegosztási modell jelentős akadályokat teremtett a nemzeti szintű reformok végrehajtásában és az EU-integrációs folyamatban. Az etnikai alapú vétőjog gyakorlata tovább lassította a döntéshozatali mechanizmusokat, különösen a közös gazdaságpolitikai célok elérésében (Halász, 2014; [URL1](#)).

A megállapodás egyik későbbi eleme a Brčko Körzet státusza, amely egy különleges közigazgatási területként működik. Ez a terület az entitások közötti földrajzi és politikai kapcsolatok szempontjából kulcsfontosságú, de a megosztott irányítás gyakran konfliktusforrássá vált. Az etnikai alapú hatalommegosztás itt különösen élesen jelentkezett, mivel a politikai irányítás és az adminisztráció gyakran akadályozta az infrastrukturális fejlesztéseket és a gazdasági fejlődést ([URL1](#); [URL8](#)).

A nemzetközi közösség, különösen a NATO és az Európai Unió, jelentős szerepet vállalt a megállapodás végrehajtásában. A boszniai főképviselő intézménye, amelyet a megállapodás végrehajtásának felügyeletére hoztak létre, kezdetben hatékonyan támogatta a békefenntartást. Ugyanakkor a túlzott nemzetközi beavatkozás gyakran akadályozza az ország önálló politikai fejlődését. A főképviselő hatásköre gyakran válik a bírálatok tárgyává, mivel ezek a beavatkozások nem ösztönzik a helyi szereplők közötti együttműködést és felelősségvállalást (Kemenszky, 2016; [URL1](#)).

A daytoni békeszerződés reformja nélkülözhetetlen az ország hosszú távú stabilitása érdekében. A központi kormány hatásköreinek bővítése, az etnikai alapú politizálás visszaszorítása és a gazdasági egyenlőtlenségek csökkentése alapvető fontosságú. Az EU javaslatai hangsúlyozzák a központosítottabb döntéshozatali mechanizmusok kialakítását, különösen a külpolitika és az igazságügy területén ([URL7](#)). Az etnikai vétőjog korlátozása hozzájárulhatna a gyorsabb és hatékonyabb reformok végrehajtásához.

Az oktatási rendszer átalakításával hatást lehetne gyakorolni és valamilyen szinten előrébb lendíteni a nemzeti öntudat kialakítását, amennyiben hosszú távú célok között szerepel egy Bosznia-Hercegovina mint egységes ország megalkotása. Az etnikailag szegregált iskolák megszüntetése és egy egységes nemzeti tanterv bevezetése erősítené a társadalmi kohéziót ([Kemenszky, 2016](#)). Az OSCE elemzései és tanulmányok arra világítottak rá, hogy a Brčko Körzet szintű reform bizonyos mértékben csökkenthetné az entitások közötti konfliktusokat és szintén hozzájárulhatna a politikai stabilitásához, amivel hatással lennének a régió pozitív gazdasági fejlődésére ([URL8](#)). Mivel Brčko bizonyos értelemben sikeres példája az etnikai integrációnak, miközben az ország más részein jelentős politikai ellenállás tapasztalható a központi hatalom bármilyen jellegű reformjával szemben. A Brčko területen végrehajtott reformokat nagyban segítette a nemzetközi közösség nyomásgyakorlása és támogatása, amely ösztönözte az etnikai integrációt több területen is. A reformok központi végrehajtását azonban jelentősen akadályozzák a helyi politikai érdekek. Az RS vezetése rendszeresen ellenáll a központosítottabb állami hatásköröknek, míg a FBiH-ban a bosnyák és horvát politikai pártok közötti ellentétek szintén hátráltatják a reformokat. Az ilyen belső kihívások mellett a nemzetközi közösség aktív támogatása és nyomásgyakorlása kulcsfontosságú a reformok sikeres végrehajtásához ([URL9](#); [URL4](#)).

A daytoni békeszerződéssel létrejött alkotmány és politikai rendszer stabilizálta Bosznia-Hercegovinát, de hosszú távon akadályozza az ország fejlődését és EU-integrációját. Az Európai Unió támogatása, az etnikai alapú politizálás csökkentése és a helyi politikai akarat erősítése nélkül az ország továbbra is belső és nemzetközi kihívásokkal fog szembesülni.

Miért kerül újra napirendre?

A daytoni békeszerződés kérdése mindig aktuális, mivel az ország politikai és gazdasági instabilitásának egyik pillére ebből ered, annak ellenére, hogy ez az eredmény volt az egyik oka a harcok beszüntetésének. A hatalom megosztásából

fakadó döntéshozatali nehézségek, az entitások közötti ellentétek és az EU-integráció lassúsága mind-mind ehhez a keretrendszerhez kapcsolódnak. Emellett az RS autonómiatörekvései és vezetője, Milorad Dodik retorikája újra és újra felveti a békeszerződés módosításának szükségességét, főleg a nemzetközi „beavatkozás” vonalon. Dodik ezért többször is függetlenségi népszavazást helyezett kilátásba, ami aggodalmat keltett az Európai Unióban és a szomszédos országokban. 2024 áprilisában Dodik kijelentette, hogy a Srebrenicával kapcsolatos határozatra válaszul az RS megkezdte a függetlenedési folyamatot. Dodik véleménye szerint a nemzetközi közösségnek már semmi keresnivalója az országban, hiszen nem érthetik az ott élőket semmilyen szinten, és csak akadályozzák a folyamatokat ([URL10](#)).

A NATO és az EU folyamatos erőfeszítéseket tesz a régió stabilitásának fenntartására, miközben hangsúlyozza Bosznia-Hercegovina kulcsszerepét a Nyugat-Balkán jövőjében. A NATO például a békefenntartó missziók során biztosítja a stabil békehelyzetet, míg az EU az ország gazdasági és politikai reformjainak előmozdítására összpontosít ([URL4](#)). A helyzet megoldása érdekében a nemzetközi közösség szerepe elengedhetetlen. Az Európai Unió kiemelt prioritása a daytoni békeszerződés bizonyos elemeinek reformja, különösen a központi kormány megerősítése és az etnikai alapú politizálás visszaszorítása érdekében. Ezek a változtatások alapvetően szükségesek ahhoz, hogy Bosznia-Hercegovinában fenntartható fejlődés kezdődhessen.

Módosítási javaslatok és azok kihívásai

Az évek során számos javaslat született a daytoni békeszerződés reformjára annak érdekében, hogy Bosznia-Hercegovina politikai rendszere hatékonyabbá váljon és az EU-integrációs törekvések előre haladhassanak. Az egyik legfontosabb reformterület az államszintű hatáskörök bővítése, amely különösen a külpolitika, az igazságügy és a gazdasági irányítás egységesítésére összpontosít. Az Európai Bizottság éves jelentései rendszeresen hangsúlyozzák, hogy a jelenlegi decentralizált rendszer akadályozza a gyors és átfogó reformok végrehajtását. Ezek a reformok nélkülözhetetlenek lennének az EU-csatlakozáshoz, különösen a jogállamiság és a korrupcióellenes fellépés területén, amelyek gyakran az entitások közötti politikai ellentétek áldozatául esnek ([URL7](#)). A másik kiemelt terület a Brčko Körzet különleges státuszának reformja, amit 1999-ben módosítottak ([Schreuer, 1999](#)). A békeszerződés II. mellékletében meg van határozva a jelenlegi modell, amely az entitások közötti közvetlen ellenőrzést írja elő. Azonban ez számos politikai vita forrása. Az Európai Bizottság elemzései szerint

Brčko Körzet központi irányítása a helyi gazdaság fejlődését segítené elő, ezzel hozzájárulna Bosznia-Hercegovina politikai stabilitásához ([URL11](#)). A körzet infrastrukturális fejlesztései és modernizációja kulcsfontosságú lépést jelentenek a gazdasági növekedés és a regionális integráció előmozdításában. E cél érdekében az Európai Unió hárommillió eurós támogatást biztosított a Brčko kikötő² korszerűsítésére, amely kulcsszerepet játszik a térség közlekedési és kereskedelmi kapcsolataiban. A fejlesztés célja nemcsak a kikötő kapacitásának növelése, hanem a logisztikai infrastruktúra javítása, amely elősegítheti a térség versenyképességét és hozzájárulhat a hosszú távú gazdasági stabilitáshoz. Emellett a projekt összhangban áll az EU nyugat-balkáni bővítési stratégiájával, amelynek egyik célja a regionális gazdasági együttműködés és a befektetési környezet javítása. A projekt ezzel nemcsak a gazdasági fejlődést ösztönzi, hanem a körzetben élők életminőségét is javítja, lehetőséget adva a helyi munkahelyteremtésre és a gazdasági fenntarthatóságra. Ezekkel az előrelépésekkel érhető el egy erősebb társadalmi kohézió, aminek értelmében az elsődleges cél a jövőépítés lenne, ezzel csökkentve az értékes emberek elvándorlását a térségből.

A mindennemű reformok megvalósítását jelentősen akadályozzák a helyi politikai érdekek és az entitások közötti ellentétek. Az RS vezetése, különösen Milorad Dodik, következetesen ellenez minden olyan reformot, amely a központi hatáskörök bővítésével járna, mivel ezek az entitás autonómiájának csorbulását eredményezhetik. 2024 tavaszán Dodik kijelentette, hogy az RS semmilyen olyan kezdeményezést nem fogad el, amely csökkentené az entitás önállóságát ([URL9](#)). Hasonlóképpen a FBiH politikai pártjai között is jelentős ellentétek állnak fenn, amelyek gyakran etnikai alapú vitákban gyökereznek.

Megvizsgálva az igazságszolgáltatást, egyértelműen kirajzolódik, hogy a reformja szintén jelentős akadályokkal néz szembe. Az Európai Bizottság 2023-as jelentése kiemelte, hogy a bírói függetlenség biztosítása és a korrupció elleni hatékony fellépés kulcsfontosságú feltételek az EU-csatlakozáshoz. Ugyanakkor ezek megvalósítása szigorú politikai konszenzust igényel, amely a jelenlegi belpolitikai környezetben nehezen érhető el ([URL2](#)).

A nemzetközi közösség támogatásával és a helyi politikai akarat megerősítésével Bosznia-Hercegovina számára lehetőség nyílhat arra, hogy leküzdje jelenlegi instabilitását, és megkezdje a fenntartható fejlődés és EU-integráció útját. Ennek elősegítése érdekében számos gyakorlati javaslat alkalmazható, amelyek közvetlenül célozzák az ország legfontosabb kihívásait. Az államigazgatás és a közbeszerzési eljárások átláthatóságának javítása érdekében digitális rendszerek fejlesztése lenne indokolt, amelyek biztosítják, hogy minden közbeszerzés

2 Bosznia-Hercegovina legnagyobb kikötője, a Száva folyón található.

nyilvánosan elérhető és nyomon követhető legyen. Az észtországi e-Procurement rendszer példája, amely jelentősen csökkentette a korrupció kockázatát, Bosznia-Hercegovinában is adaptálható, figyelembe véve az entitások közötti különbségeket, például helyi önkormányzatok számára külön modulok kidolgozásával (URL12). Emellett a helyi kulturális örökség fejlesztése is kiemelt jelentőségű, különös tekintettel az UNESCO-védelem alatt álló helyszínekre, mint például a mostari Öreg-híd és környéke (Most Mehmed paše Sokolovića – Szokoli Mehmed pasa hídja, vagy közismert nevén, a Nobel-díjas regényből is ismert, híd a Drinán), amely továbbfejleszthető lenne kulturális események, tematikus túrák és interaktív múzeumok révén (URL13). Rendkívüli jelentősége lenne, ha további helyszínek is felkerülnének az UNESCO-listára, ilyenek például a Balkán ókori római örökségének emlékei, vagy a számos olyan történelmi emlékhely, ami a gyönyörű, szinte érintetlen természettel együtt vonzáná a látogatókat. A természeti erőforrásokra alapozott ökoturizmus fejlesztése egyértelműen kulcsfontosságú, különösen olyan nemzeti parkok és védett területek esetében, mint a Sutjeska Nemzeti Park vagy az Una folyó, ahol fenntartható szálláshelyek és helyi közösségeket bevonó ökoturisztikai szolgáltatások – vezetett túrák, kajakozás vagy helyi kézműves termékek értékesítése helyi manufaktúrákkal – indíthatók el (URL14).

A vidéki gazdaság fejlesztése érdekében regionális termelői piacok létrehozása ajánlott, ahol helyi gazdák közvetlenül értékesíthetik termékeiket, az EU által finanszírozott agrárprogramok, például a LEADER³ kezdeményezés támogatásával (URL15).

A zöldenergia-projektek előmozdítása, szélerőenergia-projektek indításával a Hercegovina régióban, valamint kis léptékű vízerőművek és napelemparkok telepítése vidéki területeken javíthatná az energiafüggetlenséget és új munkahelyeket teremthetne (URL16). Bosznia-Hercegovina jelentős energetikai kihívásokkal néz szembe, amelyeket az elavult infrastruktúra és a fosszilis energiaforrásoktól való függőség súlyosbít. Az ország áramtermelésének 41%-át szénérőművek biztosítják, amelyek műszakilag elavultak, míg a villamosenergia-hálózat nagy része több mint negyven éves. Az áramfogyasztás növekedése tovább terheli az infrastruktúrát, amely 2024-ben súlyos áramkimaradásokhoz vezetett, különösen Szarajevóban, ahol a közlekedés is megbénult. Ezen túlmenően a politikai feszültségek a Nyugat-Balkánon – különösen Koszovó és

3 Liaison Entre Actions de Développement de l'Économie Rurale: A kezdeményezés az Európai Unió vidékfejlesztési politikájának részeként indult 1991-ben. Ennek az alulról építkező megközelítésnek a célja a helyi közösségek bevonása a helyi fejlesztési stratégiák kidolgozásába és megvalósításába a különösen hátrányos helyzetű vidéki térségekben. A program központi elemei a helyi akciócsoportok (HACS), amelyek köz- és magánszférát, valamint civil társadalmat képviselő partnerekből állnak.

Szerbia között – akadályozzák a regionális energetikai együttműködést, tovább nehezítve az áramellátás stabilitását ([URL17](#)). Az Európai Parlament 2021. június 24-i állásfoglalása a Bizottság 2019. és 2020. évi Bosznia-Hercegovináról szóló jelentéseiről aggodalmát fejezi ki az ország energiaügyi kötelezettségeinek teljesítése kapcsán, különösen a gázipar szabályozásának széttagoltsága miatt. Az állásfoglalás hangsúlyozza, hogy az entitások közötti eltérő szabályozás akadályozza az egységes energiapiac létrehozását és az energiaügyi reformok végrehajtását. Az entitások külön szabályozzák a gázipart, ami megnehezíti az egységes állami szintű szabályozás kialakítását ([URL18](#)).

Az infrastrukturális fejlesztések terén a páneurópai korridor Vc további bővítése jelentős előnyökkel járna, gyorsabb és olcsóbb áruszállítást biztosítva az Adriai-tenger felé, míg a helyi közlekedési infrastruktúra, például hegyi utak és vasútvonalak felújítása támogathatná a turizmust és a kereskedelmet ([URL19](#)).

Az oktatási rendszerek reformja keretében a már megemlített etnikailag integrált tantervek bevezetése megszüntethetné a „két iskola egy tető alatt” rendszert ([URL5](#)), miközben a régió fiataljai számára az Erasmus+ programok bővítése ösztönözné a mobilitást és együttműködést ([URL6](#)).

Az előzőekben felsorolt javaslatok nemcsak a gazdasági és társadalmi kohézió erősítéséhez járulhatnak hozzá, hanem az EU-integráció sikeres megvalósításához is, miközben a helyi közösségek számára fenntartható fejlődési modelleket kínálnak. A jövőben pedig további tervek és ötletek megvalósítására nyílna lehetőség, mivel Bosznia-Hercegovina stabilitásának és fejlődésének előmozdítása érdekében számos egymásra épülő javaslat megvalósítása szükséges. A politikai és intézményi reformok terén elengedhetetlen az állami és entitási szintű intézmények hatásköreinek egyértelműsítése, amely csökkentheti az adminisztrációs átfedéseket és a döntéshozatalban kialakuló patthelyzeteket. Ezzel párhuzamosan az antikorrupciós ügynökségek megerősítése és autonómiájuk növelése erősítheti a közbizalmat, valamint vonzóbbá teheti az országot a külföldi befektetők számára.

Az egészségügyi rendszer reformja szintén kulcsfontosságú, különösen egy egységes finanszírozási rendszer bevezetése, amely csökkentheti az entitási szintű különbségeket és biztosíthatja az egyenlő hozzáférést az ellátáshoz. Az e-egészségügyi megoldások, például digitális platformok bevezetésén keresztül, egyszerűsíthetik az orvosi dokumentáció kezelését és megkönnyíthetik a betegek számára az ellátáshoz való hozzáférést.

A környezetvédelem és fenntarthatóság terén a hulladékgazdálkodási programok fejlesztése, például szelektív hulladékgyűjtési rendszerek kiépítése és a helyi közösségek bevonása a környezettudatos megoldások népszerűsítésébe, hozzájárulhat a fenntartható fejlődéshez. Ezek beépítése az oktatásba is

hozzájárul a fenntartható jövő biztosításához. A klímaváltozással kapcsolatos oktatási programok integrálása az iskolai tantervekbe növelheti a fiatalok környezettudatosságát. A biodiverzitás megőrzése érdekében támogatni kell a helyi ökoszisztémák védelmét, különösen a veszélyeztetett fajok és élőhelyek megőrzését.

A digitális átalakulás előmozdítása érdekében szükséges a széles sávú internet-elérés kiterjesztése, különösen a vidéki területeken, ami elősegíti az oktatás, az egészségügy és az üzleti szféra fejlődését. A startup-ökoszisztéma ösztönzése, például technológiai inkubátorok és innovációs központok létrehozása, vonzza a fiatalokat és elősegíti az IT-szektor növekedését. Ezen a területen pozitív példa a Digitális Európa program ([URL20](#)), amely nyitva áll Bosznia-Hercegovina számára, lehetőséget biztosítva a digitális technológiák alkalmazására és fejlesztésére és számos projekt finanszírozására EU-s forrásokból.

A társadalmi kohézió erősítése érdekében fontosak a közös kulturális projektek. Ilyenek lehetnek a multietnikus művészeti és kulturális kezdeményezések, amelyek elősegítik a párbeszédet és a közös identitás kialakítását. A médiatudatossági kampányok, különösen a fiatalok körében, hozzájárulhatnak a dezinformáció és a gyűlöletbeszéd elleni küzdelemhez.

A regionális és nemzetközi kapcsolatok erősítése érdekében hasznosak lehetnek a határon átnyúló együttműködési programok, a közös gazdasági és kulturális projektek a szomszédos országokkal, amelyek növelhetik a régió stabilitását és integrációját. Az exportpiacok diverzifikálása, új külkereskedelmi partnerek keresése, különös tekintettel a nem hagyományos exportcikkekre, mint például IT-szolgáltatások és zöldenergia, elősegítheti a gazdasági növekedést.

A fiatalok megtartása érdekében fontosak a vállalkozásfejlesztési ösztönzők, a kedvezményes hitelprogramok és adómentességi lehetőségek fiatal vállalkozók számára, különösen vidéki területeken. Az ifjúsági tanácsok létrehozása a helyi önkormányzatok keretein belül lehetőséget biztosít a fiataloknak a döntéshozatalban való közvetlen részvételre.

Ezek az egymásra épülő javaslatok hozzájárulhatnak Bosznia-Hercegovina politikai stabilitásának, társadalmi kohéziójának és gazdasági fejlődésének előmozdításához, valamint az európai integrációs folyamat felgyorsításához.

A nemzetközi közösség szerepe

A nemzetközi közösségek, különösen az Európai Unió és az Egyesült Államok, továbbra is aktív szerepet vállalnak a reformok előmozdításában. Az EU által meghatározott 14 kulcsfontosságú prioritás közé tartozik a jogállamiság

erősítése, az igazságszolgáltatás függetlenségének biztosítása, valamint az oktatási rendszer reformja. Ezek a feltételek azonban szigorú teljesítést követelnek meg, amelyhez az entitások közötti együttműködés elengedhetetlen. A Daytoni békeszerződés reformjára tett javaslatok nemcsak technikai kérdéseket, hanem mélyebb politikai és társadalmi problémákat is érintenek. A nemzetközi közösség támogatásával és a helyi politikai akarat megerősítésével Bosznia-Hercegovina számára lehetőség nyílt arra, hogy leküzdje jelenlegi instabilitását, és megkezdje a fenntartható fejlődés és integráció útját. A reformok sikere azonban végső soron attól függ, hogy az entitások képesek-e felülemelkedni az etnikai megosztottságon, és közös célokat megfogalmazni a jövő érdekében.

Bosznia-Hercegovina az elmúlt években jelentős lépéseket tett az Európai Unióhoz való csatlakozás érdekében, különös tekintettel a jogállamiság megerősítésére, a korrupció elleni küzdelemre és az alapvető jogok védelmére. Az ország elkötelezte magát a koppenhágai kritériumok teljesítése mellett, amelyek elengedhetetlenek az uniós tagság elnyeréséhez. Az Európai Tanács 2022 decemberében tagjelölti státuszt szavazott meg Bosznia-Hercegovinának, és a csatlakozási tárgyalások megkezdését a jogi és intézményi reformok folytatásához kötötte ([URL21](#)).

Ezen folyamatok támogatására az Európai Unió megalkotta a Nyugat-Balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszközt,⁴ amely az Európai Unió által kidolgozott stratégiai terv részeként a Nyugat-Balkánra vonatkozó növekedési terv pénzügyi pilléréként szolgál. Ez az eszköz kiegészíti a meglévő Előcsatlakozási Támogatási Eszközt (IPA III),⁵ és jelentősen növeli a régióknak nyújtott pénzügyi támogatást. A Nyugat-Balkánra vonatkozó növekedési terv négy fő pilléren nyugszik:

- 1) Gazdasági integráció az EU-val: a cél az, hogy erősítsék a nyugat-balkáni partnerek gazdasági integrációját az EU egységes piacával.
- 2) Regionális gazdasági integráció: ösztönzik a térségen belüli gazdasági integrációt a közös regionális piac révén.
- 3) Alapvető reformok felgyorsítása: fel kell gyorsítani az alapvető reformokat, beleértve a jogállamisággal és az alapvető jogokkal kapcsolatosakat.

4 Az Európai Unió által kidolgozott stratégiai terv része. Ez az eszköz a 2024–2027-es időszakban hatmilliárd euró támogatást biztosít a nyugat-balkáni országok számára, amelyből kétmilliárd euró vissza nem térítendő támogatás, míg négy milliárd euró hitel formájában érkezik.

5 Az Előcsatlakozási Támogatási Eszköz III (IPA III) a 2021–2027-es időszakban működik, és célja, hogy támogassa a tagjelölt országokat az uniós értékekhez és szabályokhoz való igazodásban. Az IPA III általános célja, hogy segítse a kedvezményezett országokat a politikai, intézményi, jogi és gazdasági reformok végrehajtásában, hozzájárulva ezzel azok stabilitásához és jövőbeli uniós tagságukhoz. A program költségvetése több mint 14 milliárd euró, és számos területet érint, beleértve a jogállamiság megerősítését, a gazdasági fejlődést és a környezetvédelmet.

- 4) Pénzügyi támogatás növelése: növelik a pénzügyi támogatást a reformok támogatásához és a Nyugat-Balkán növekedéséhez.

A Nyugat-Balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszköz célzott reformokat ír elő az érintett országok számára annak érdekében, hogy gazdasági növekedést és stabilitást teremtsen a régióban. Az eszköz támogatja a társadalmi-gazdasági és alapvető reformokat, beleértve a jogállamisággal és az alapvető jogokkal összefüggő reformokat ([URL45](#)).

A növekedési terv egyik legfontosabb feltétele a jogállamiság erősítése, különösen az igazságszolgáltatási reformok terén. Az Európai Unió korrupcióellenes intézkedések és az igazságügyi rendszer függetlenségének biztosítása nélkül nem támogatja az integráció felgyorsítását. Ennek részeként Bosznia-Hercegovina például korábban, 2023 szeptemberében elfogadta az Ügyészi és Bírói Főtanácsról szóló törvény módosításait, amelyeket 2024 januárjában korrigáltak ([URL46](#)). Ezek a módosítások lehetővé teszik az igazságügyi tisztségviselők feddhetetlenségének ellenőrzését. Ez fontos lépés az EU által támogatott követelmények teljesítése felé, mivel a jogállamiság és az igazságszolgáltatás függetlensége alapfeltétel a nyugat-balkáni gazdasági fejlődéshez és a külföldi befektetések ösztönzéséhez.

A nemzeti programok kidolgozása és benyújtása az Európai Bizottságnak fontos lépés az EU-integráció felé. Az eszköz kifizetései a reformok sikeres végrehajtásától függenek, ami ösztönzi az érintett országokat a reformok gyorsítására.

Bosznia-Hercegovina 2024-ben több jelentős lépést tett az igazságügyi rendszer reformja érdekében, amelyek célja az ország politikai stabilitásának és jogállamiságának megerősítése. Az Európai Unió és más nemzetközi szervezetek szorosan figyelemmel kísérték ezeket a fejleményeket, mivel a reformok végrehajtása elengedhetetlen feltétele az uniós integráció előrehaladásának.

Az alkotmányos és választási reformok kérdése továbbra is kiemelt jelentőségű. Az Európai Bizottság 2024 márciusában kiadott jelentése sürgette Bosznia-Hercegovinát, hogy véglegesítse a függőben lévő alkotmányos és választójogi reformokat ([URL22](#)). Ezek a reformok kulcsfontosságúak az ország politikai stabilitása és az uniós csatlakozási folyamat szempontjából, mivel hozzájárulhatnak az állami intézmények működésének javításához és az ország egységének megerősítéséhez. A jelentés szerint az alkotmányos reformok elmaradása akadályozhatja az EU-integrációt és a gazdasági fejlődést.

A korrupcióellenes stratégia elfogadása jelentős előrelépést jelentett az igazságügyi reformok terén. Az EBESZ 2024-ben elismeréssel illette a 2024–2028 közötti időszakra szóló korrupcióellenes stratégiát és annak cselekvési tervét. A program célja, hogy növelje a korrupció elleni fellépés hatékonyságát és

megegerősítse az igazságügyi intézmények függetlenségét. A korrupció továbbra is komoly problémát jelent az országban, ezért a stratégia végrehajtása elengedhetetlen ahhoz, hogy Bosznia-Hercegovina megfeleljen az uniós jogállamisági követelményeknek.

A nemzetközi igazságügyi együttműködés fejlesztése szintén kiemelt szerepet kapott 2024-ben. Áprilisban Bosznia-Hercegovina véglegesítette az Európai Unió Büntető Igazságügyi Együttműködési Ügynökségével (Eurojust) kötött megállapodását. Az együttműködés célja, hogy hatékonyabbá tegye a határokon átnyúló bűnözés és a terrorizmus elleni fellépést, valamint erősítse a boszniai igazságügyi szervek és az uniós intézmények közötti koordinációt. Az Eurojusttal való együttműködés egy újabb fontos lépés az európai normákhoz való közeledésben, amely elősegítheti Bosznia-Hercegovina EU-integrációját (URL 23).

A korrupció elleni küzdelem egyik kulcslépése a pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás elleni törvény elfogadása volt 2024 februárjában, amely megerősítette az ország kockázatértékelési rendszerét, valamint előírta egy koordinációs szerv létrehozását. Szimbolikus jelentőségű eredményként a Nova-lic-ügyben, amelyben a Bosznia-Hercegovinai Föderáció korábbi miniszterelnökét hivatali visszaélés miatt ítélték el, jogerős bírósági ítélet született (URL23).

A migrációkezelés területén az ország lépéseket tett az új határellenőrzési törvény és a 2024–2029-es integrált határigazgatási stratégia véglegesítésével. Ezzel párhuzamosan a minisztertanács⁶ elfogadta a migráció kezelésére vonatkozó új cselekvési tervet, amely az európai normáknak való megfelelést célozza (URL23).

Az alapvető jogok védelme érdekében 2023 augusztusában módosították az emberi jogi ombudsmanról szóló törvényt, amelynek értelmében létrejött a kínzás elleni nemzeti megelőző mechanizmus. A véleménynyilvánítás szabadságának javítására minden ügyészégnél és bűnüldöző hatóságnál kapcsolattartó pontokat jelöltek ki az újságírók számára, akik képzését 2024 februárjában kezdték meg (URL23).

Bosznia-Hercegovina továbbá igazodott az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájához, amit az is alátámaszt, hogy 2024 januárjában törölte Ománt a vízummentességet élvező országok listájáról. Ez a lépés az ország stratégiai orientációját és az EU-hoz való kötődését erősítette (URL23).

6 Bosznia-Hercegovina Minisztertanácsa az ország központi kormányzati szerve, amely a végrehajtó hatalom feladatait látja el. A Minisztertanács elnökből (miniszterelnök) és miniszterekből áll, akik különböző tárcákat vezetnek. Az Alkotmány V. cikkének 4. szakasza értelmében a Miniszterek Tanácsának elnökét Bosznia-Hercegovina elnöksége nevezi ki, és a Képviselőház erősíti meg. A Minisztertanács elnöke ezután más minisztereket nevez ki.

Az Európai Bizottság összességében pozitívan értékelte az ország eddigi reformjait, hangsúlyozva, hogy a csatlakozási tárgyalások megkezdésének feltételei megteremtődtek, ugyanakkor további előrelépések szükségesek a bírói rendszer, a média szabadsága és a közigazgatás reformja terén ([URL23](#)).

A daytoni békeszerződés hatása a Nyugat-Balkánra

A daytoni békeszerződés nemcsak Bosznia-Hercegovina belső rendezésének, hanem az egész Nyugat-Balkán stabilizációs folyamatának alapvető dokumentuma. Hatása messze túlmutat Bosznia-Hercegovina határain, és mélyen befolyásolja a régió politikai, gazdasági és társadalmi dinamikáit. A megállapodás hangsúlyozza a nemzetközi közösség szerepét a konfliktuskezelésben, különösen a posztjugoszláv térségben, és fontos precedenst teremt a béketeremtés mechanizmusaira. A nemzetközi közösség Bosznia-Hercegovina Főképviselőjének (Office of the High Representative – OHR) tisztsége, amely a daytoni békeszerződés végrehajtásáért felel, irányadó megoldássá vált más konfliktusok kezelésében is, például Koszovó esetében. Ugyanakkor a daytoni békeszerződés hosszú távú korlátai is megmutatkoznak, különösen az etnikai alapú hatalommegosztás tekintetében, amely politikai patthelyzeteket eredményez és lassítja a reformfolyamatokat. A megállapodás az entitások autonómiájának biztosításával hozzájárul a horvát–szerb kapcsolatok stabilizálódásához, ugyanakkor tovább erősíti a nacionalista diskurzusokat a régióban. A békemegállapodások – köztük a daytoni – elsősorban a nagyhatalmak érdekeit tükrözték, kevés figyelmet fordítva a helyi társadalmi és politikai realitásokra. Ez a megközelítés magyarázatot ad arra, hogy miért nem helyi konszenzussal hozták létre az alkotmányt, ami a politikai struktúrák nehézkes működését eredményezte. A nemzetközi közvetítés kiegyensúlyozott eredményeket hozott, de hosszú távon a helyi érdekek és a nemzetközi befolyás közötti feszültségek fenntartották az instabilitást (Juhász et al., 2003).

Gazdasági szempontból a béke megteremtése lehetőséget nyújtott a Nyugat-Balkán gazdasági újjáépítésére és a nemzetközi befektetések vonzására. Bosznia-Hercegovinában azonban az entitások közötti gazdasági különbségek fennmaradtak, amelyek gátolták az ország gazdasági integrációját. Az EU bővítési politikája, amely a stabilizációs eredményekre épített, jelentős infrastrukturális fejlesztéseket ösztönzött a régióban, például a közlekedési és energetikai hálózatok kiépítését.

A társadalmi kohézió tekintetében a daytoni békeszerződés hangsúlyozta az etnikai csoportok közötti béke megteremtésének szükségességét, de egyúttal intézményesítette is az etnikai megosztottságot. Az etnikai alapú politizálás, amely a daytoni rendszer egyik alapja, Koszovóban és Észak-Macedóniában

is mintává vált, ahol szintén meghatározóvá vált a politikai döntéshozatalban. A megállapodás hatása a menekültek és belső áttelepítettek helyzetére is kiterjedt; bár a visszatelepítési folyamatot előírta, annak lassúsága és a végrehajtás nehézségei tovább növelték az etnikai homogenizációt.

Nemzetközi dimenzióban a daytoni békeszerződés megmutatta, hogy az Egyesült Államok és az EU közvetlen befolyása milyen mértékben képes alakítani a Nyugat-Balkán politikai folyamatait. Az amerikai diplomácia vezető szerepe a tárgyalások során, valamint az EU bővítési politikája megerősítette a transzatlanti érdekek dominanciáját a régióban. Az EU bővítési stratégiája, amely közvetlenül épített a daytoni stabilizációs eredményekre, tovább ösztönözte a politikai és gazdasági reformokat. Ugyanakkor az entitások közötti konfliktusok és a reformok lassú végrehajtása rávilágított a nemzetközi közösség beavatkozása hatékonyságának hatáira. A főképviselő intézménye kezdetben jelentős szerepet játszott a békefenntartásban, de hosszú távon akadályozta a helyi politikai elitek felelősségvállalását és önállóságát.

A versengő regionális érdekeket vizsgálva arra jutunk, hogy az olyan szomszédos országok, mint Szerbia, Horvátország és Montenegró, jelentős szerepet játszanak Bosznia-Hercegovina belpolitikájának alakításában. Szerbia, mint az RS egyik kulcsfontosságú szövetségese, politikai és gazdasági támogatást nyújt az entitásnak, ezzel erősítve autonómia iránti törekvéseit. Ez 2024-ben is megmutatkozott, amikor szerb vezetők nyíltan támogatták a központosított kormányzási reformok elutasítását, amelyeket az EU javasolt ([URL7](#)). Hasonlóképpen Horvátország szoros kapcsolatokat ápol a boszniai horvát politikai frakciókkal, és támogatja egy harmadik entitás létrehozását, amely hatékonyabban képviselné érdekeiket. Ezek az érdekellentétek akadályozzák a nemzeti kohézió előmozdítására tett erőfeszítéseket, és gyakran fokozzák az etnikai feszültségeket Boszniában.

Az Európai Unió továbbra is kulcsszereplő a térségben, a stabilizáció érdekében gazdasági fejlődést, politikai reformokat és regionális együttműködést szorgalmazva. Az EU-integráció lassú üteme azonban sebezhetővé teszi a Nyugat-Balkán államait, így Bosznia-Hercegovinát is a külső hatásokkal szemben. Oroszország és Kína egyre inkább igyekszik növelni jelenlétét a térségben. Oroszország támogatja az olyan nacionalista vezetőket, mint Milorad Dodik, ezzel aláásva az EU reformtörekvéseit és súlyosbítva a politikai megosztottságot. Ezzel szemben Kína gazdasági beruházásokkal, különösen az általa elindított Belt and Road Initiative (BRI, magyarul: Egy övezet, egy út)⁷ stratégia révén

7 Az *Egy övezet, egy út* elnevezést 2013-ban Hszi Csin-ping kínai elnök vezette be, aki az ókori Selyem-út koncepciójából merített ihletet. Ez a kereskedelmi útvonalhálózat a Han-dinasztia idején, több mint 2000 évvel ezelőtt jött létre, és évszázadokon át összekötötte Kínát a Földközi-tengerrel Eurázián keresztül.

igyekezik előmozdítani Ázsia, Afrika és Európa összekapcsolását szárazföldi és tengeri hálózatokon keresztül, a regionális integráció javítása, a kereskedelem növelése és a gazdasági növekedés ösztönzése érdekében ([URL4](#); [URL24](#)).

A NATO szövetség stratégiai érdeklődése továbbra is fennáll Bosznia-Hercegovina stabilitása iránt, mint a Nyugat-Balkán békéjének biztosítására irányuló erőfeszítések része. Ugyanakkor a szomszédos Koszovóban fennálló rendezetlen viták, amelyek időről időre kiéleződnek Szerbia és Koszovó között, komoly kockázatot jelentenek a régióra nézve.

Regionális együttműködési kezdeményezéseket megvizsgálva, előtérbe kerül a Berlini Folyamat (Berlin Process)⁸ vagy az Open Balkan,⁹ amelyek célja a regionális együttműködés elősegítése olyan területeken, mint a kereskedelem, az infrastruktúra és a mobilitás. A Berlini Folyamat egy inkluzívabb, EU-orientált megközelítést képvisel, amely a régió összes államát bevonja és az európai normákhoz való igazodást hangsúlyozza. Az Open Balkan ezzel szemben, pragmatikusabb, regionális vezetésű megközelítés, amely a gyors eredményekre és gazdasági előnyökre kíván összpontosítani. Noha Bosznia-Hercegovina részt vesz ezekben a programokban, a belső politikai megosztottságok miatt az előrehaladás lassú. Ennek értelmében az RS és a FBiH közötti nézeteltérések akadályozzák az EU-források elosztását és a regionális projekteken való aktív részvételt.

A Nyugat-Balkán regionális politikai dinamikája szorosan összefonódik Bosznia-Hercegovina belső kihívásaival. A szomszédos országok befolyása, a geopolitikai rivalizálás és az EU-integráció lassúsága mind-mind hozzájárulnak az instabilitáshoz. Ezek kezelése érdekében elengedhetetlen a nemzetközi közösség összehangolt megközelítése, amely képes egyensúlyba hozni a külső szereplők versengő érdekeit, miközben előmozdítja a valódi regionális együttműködést. A regionális viták megoldása és a nacionalista törekvések visszaszorítása nélkül Bosznia-Hercegovina hosszú távú stabilitása és EU-csatlakozása továbbra is bizonytalan marad.

8 Az EU által támogatott, szélesebb körű regionális együttműködési keret, amely projektek finanszírozásán és politikai párbeszédeken keresztül valósul meg. Fókuszterületek: infrastrukturális és gazdasági együttműködések, ifjúsági projektek, oktatás, kultúra, jogállamiság. A Berlini folyamatot 2014-ben hozták létre azzal a céllal, hogy fokozza az együttműködést a Nyugat-Balkán hatok (WB6), a Berlini folyamat házigazda országai és az Európai Unió között.

9 Egy 2019-ben indult kezdeményezés, mely célja a nyugat-balkáni országok közötti gazdasági és politikai együttműködés elmélyítése a határok nélküli szabad mozgás, a személyi, a kereskedelmi és munkaerőpiaci téren. Jelenleg Szerbia, Észak-Macedónia és Albánia vesz részt a kezdeményezésben.

Politikai helyzet Bosznia-Hercegovinában

Bosznia-Hercegovina politikai rendszere decentralizált, az ország két entitásának, az FBiH és a Republika Srpskának (RS) széles körű autonómiát biztosít. Az entitások saját alkotmánnyal, kormánnyal és igazságszolgáltatási rendszerrel rendelkeznek, míg az állami szintű kormányzás korlátozott hatáskörökre – külügyekre, pénzügyekre és nemzetvédelemre – terjed ki. Az országot egy háromfős államelnökség irányítja, amelyen a bosnyák, horvát és szerb nemzetiség képviselői rotációs rendszerben osztoznak. Bár ez a modell elvileg biztosítja az etnikai csoportok egyenlő részvételét, a gyakorlatban gyakran politikai patthelyzeteket eredményez, mivel az etnikai alapú vétőrendszer szinte minden jelentős döntést politikai konfliktus tárgyává tesz (Riez, 2023).

Az alkotmány egyik legfőbb problémája az etnikai alapú politizálás és a nemzetalkotó csoportok közötti bizalmatlanság intézményesítése. A döntéshozatal lassúsága és a politikai patthelyzetek különösen a nemzeti szintű reformok végrehajtását akadályozzák, amelyek nélkülözhetetlenek lennének az Európai Unió által megkövetelt változtatásokhoz. Az állami szintű döntések gyakran az entitások közötti ellentétek áldozatául esnek, például az igazságszolgáltatás reformjának területén, ahol az RS rendszeresen ellenáll a központi kormány korrupcióellenes intézkedései egységes alkalmazásának. Az ilyen ellentétek nemcsak a politikai rendszert gyengítik, hanem akadályozzák az EU-csatlakozási folyamatot is (URL2).

A korrupció szintén súlyos problémát jelent, amit a decentralizált rendszer tovább súlyosbít. Az entitások közötti hatáskörmegosztás átláthatatlansághoz vezethet, amelyet a helyi politikai szereplők kihasználhatnak. Az igazságszolgáltatás reformja, amely a korrupció visszaszorításának alapja lenne, az entitások közötti együttműködés hiánya miatt nem tud előrelépni. Az Európai Bizottság 2024-es jelentése kiemelte, hogy a korrupcióellenes intézkedések minimális eredményeket hoztak, ami tovább hátráltatja az ország EU-integrációját (URL7).

Bosznia-Hercegovina decentralizált politikai rendszere, bár biztosítja az etnikai csoportok részvételét, jelentős akadályokat gördít a nemzeti szintű reformok végrehajtása elé. A döntéshozatali mechanizmusok lassúsága hátráltatja az infrastruktúra-fejlesztést, az oktatási reformokat és a gazdasági integrációt. Az Európai Unió által javasolt reformok, például a jogállamiság erősítése, az igazságszolgáltatás függetlenségének biztosítása és az oktatási rendszer reformja, kulcsfontosságúak lennének az ország stabilitása és fejlődése szempontjából. Azonban ezek sikere a belső politikai akarat erősítésén és az entitások közötti együttműködés javításán múlik (URL7).

Az elmúlt két évben Bosznia-Hercegovina politikai helyzetében számos, az ország stabilitását és EU-integrációját befolyásoló esemény történt. A decentralizált

politikai rendszer továbbra is jelentős kihívásokat teremtett, különösen a nemzeti szintű döntéshozatal terén. Az RS vezetője, Milorad Dodik az EU-integrációval szembeni ellenállása és a szakadár retorika fokozódása miatt tovább élezte az entitások közötti politikai feszültséget. Dodik például 2023 decemberében olyan törvénytervezeteket nyújtott be, amelyek tovább korlátoznák a központi kormányzat hatáskörét, beleértve az Alkotmánybíróság döntéseinek elismerését és a jogállamiság erősítését célzó központi reformok elfogadását ([URL7](#); [URL2](#)). Ugyanakkor Bosznia-Hercegovina esetében tisztában kell lenni azzal, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE) itt közvetlenül alkalmazandó, az ország alkotmányának részeként elsőbbséget élvez minden nemzeti jogszabállyal szemben, így biztosítva az emberi jogok és alapvető szabadságok védelmét. Az egyezmény normái közvetlenül érvényesülnek, bármilyen további jogszabályi implementáció nélkül, és az ország hatóságai, beleértve a bíróságokat is, kötelesek döntéseiket az EJEE alapján meghozni. Ha nemzeti jogszabályok ellentétben állnak az egyezménnyel, az EJEE rendelkezéseit kell alkalmazni, és az állampolgárok az Európai Emberi Jogi Bírósághoz is fordulhatnak, ha jogukat sértik. Ezáltal az EJEE biztosítja a jogharmonizációt, valamint az emberi jogi standardok magas szintű érvényesülését az országban. Ennek értelmében Milorad Dodik törekvései súlyosan sértik Bosznia-Hercegovina alkotmányos rendjét és az emberi jogok védelmének alapelveit, különösen az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltak közvetlen alkalmazhatóságát és elsőbbségét ([URL25](#)). A politikai patthelyzetet tovább súlyosbította a közszolgáltatások finanszírozásának és működtetésének kérdése. Az entitások költségvetési vitái hátráltatták a 2024-es gazdasági reformprogram végrehajtását, amely kulcsfontosságú lenne az EU-csatlakozási feltételek teljesítéséhez. Az FBiH-ban és a Republika Srpskában is gyakran politikai érdekek határozták meg a közszolgáltatásokhoz való hozzáférést, ami különösen érzékeny kérdéssé vált a migrációkezelés és az oktatási reformok terén ([URL7](#)).

Az etnikai alapú politizálás továbbra is akadályozta a jogállamiság és az igazságszolgáltatás reformját. Az Európai Bizottság 2024-es jelentése kiemelte, hogy az Ügyészi és Bírói Főtanácsról szóló új törvénytervezet kidolgozása ellenére az entitások közötti együttműködés hiánya miatt a reformok előrehaladása lassú és töredezett maradt. Az igazságszolgáltatás függetlenségét továbbra is gyengítették a politikai beavatkozások és a korrupció, amelyet az RS gyakran saját autonómiájának erősítésére használt fel ([URL2](#)).

Az ország EU-integrációs folyamatát szintén hátráltatta a véleménynyilvánítás szabadságának kérdése. 2023 végén az RS olyan törvényeket fogadott el első olvasatban, amelyek potenciálisan korlátozhatják a civil szervezetek működését, például külföldi ügynökként történő regisztrációjuk előírásával. Az

ilyen intézkedések nemcsak a demokratikus normák megsértését jelentik, hanem közvetlenül szembemennek az EU alapvető értékeivel is ([URL7](#); [URL2](#)).

Bár a migrációkezelés terén bizonyos előrelépések történtek, az új határellenőrzési törvény és a migrációs stratégia elfogadásával a menekültügyi eljárásokhoz való tényleges hozzáférés biztosítása továbbra is kihívást jelent. Az Európai Unió és Bosznia-Hercegovina együttműködési megállapodást tervez aláírni, amely lehetővé teszi a Frontex, az Európai Határ- és Partvédelmi Ügynökség számára, hogy közös műveleteket szervezzenek bosznia-hercegovinai határőrökkel. A Frontexnek lehetősége lesz határigazgatási csapatokat küldeni Bosznia-Hercegovinába, segítve az országot a migrációs áramlások kezelésében, az illegális bevándorlás elleni küzdelemben és a határokon átnyúló bűnözés elleni fellépésben ([URL7](#)).

A politikai helyzet instabilitása és a belső megosztottság továbbra is akadályozta az ország fejlődését. Az Európai Unió által javasolt reformok, beleértve a korrupció elleni intézkedések erősítését, az igazságszolgáltatás függetlenségének biztosítását és a decentralizált rendszer átláthatóbbá tételét, továbbra is kulcsfontosságúak maradtak az ország stabilitása és fejlődése szempontjából. Az ezekhez szükséges politikai akarat és entitások közötti együttműködés hiánya azonban komoly akadályokat jelentett az előrelépésben.

Az RS parlamentje 2024 decemberében határozott úgy, hogy akadályozni fogja Bosznia-Hercegovina állami szintű intézményeinek működését és az EU-integrációs folyamathoz kapcsolódó döntéshozatalt. Ez a lépés válasz volt Milorad Dodik, az RS elnöke ellen indított büntetőeljárásra. Dodikot azzal vádolták, hogy figyelmen kívül hagyta Christian Schmidt, a nemrég kinevezett főképviselő döntéseit. Schmidt az ország alkotmányos rendjének betartásáért és a daytoni megállapodás végrehajtásáért felelős. Dodik és az RS vezetése hosszú ideje szemben áll a központi kormányzat döntéseivel, gyakran hivatkozva az entitás autonómiájára. A vádak szerint Dodik intézkedései és a nemzetközi döntések figyelmen kívül hagyása aláássák az állam jogállamiságát és alkotmányos rendjét. A döntés az EU-integrációs folyamatot is jelentősen hátráltathatja, mivel a központi kormányzati szintű együttműködés kulcsfontosságú az uniós követelmények teljesítéséhez. Az EU és több nemzetközi szereplő (nagykövetségek, nemzetközi szervezetek) aggodalmát fejezte ki, mivel az RS lépése destabilizálhatja az országot.

A Bosznia-Hercegovinai Szerb Köztársaság nemzetgyűlése elfogadta az új választási törvényt, amely az entitás kezébe helyezné a választások irányítását, és egy új entitási Választási Bizottság létrehozását írja elő. Ez a lépés érvénytelenné tenné a jelenlegi állami szintű választási bizottság működését. A boszniai jogszabályok szerint az entitások csak olyan törvényeket fogadhatnak el,

amelyek összhangban vannak az állami szintű törvényekkel, így a javaslat életbe lépéséhez még a RS Népi Tanácsának jóváhagyása szükséges, amely ellenőrzi, hogy az nem sérti-e valamely etnikai csoport érdekeit ([URL26](#)). A törvényt Milorad Dodik, az RS elnöke az entitás egyik legfontosabb dokumentumának nevezte. A változtatások válaszul születtek Christian Schmidt, Bosznia-Hercegovina nemzetközi főképviselője 2024. márciusi intézkedéseire, amikor is Schmidt a saját hatáskörében módosította az állami választási törvényt. Dodik és az RS vezetése régóta vitatja Schmidt mandátumát, mivel az nem kapott jóváhagyást az ENSZ Biztonsági Tanácsától ([URL26](#)).

Az RS nemzetgyűlése emellett új munkaügyi törvényt is elfogadott, amely lehetővé teszi a készpénzes kifizetéseket, ami válasz volt arra, hogy az Egyesült Államok szankciókat vezetett be 27 RS-tisztviselő ellen, akik közül többük bankszámláját Boszniában befagyasztották. A gyűlés elnöke, Nenad Stevandić, aki szintén szankció alatt áll, felszólította a képviselőket, hogy szavazzanak a változtatásokra, mondván, hogy az intézkedések az emberi jogok tiszteletben tartását szolgálják ([URL27](#)).

A nemzetgyűlés elfogadta továbbá az Immunitásról szóló törvényt, amely megvédi az RS-tisztviselőket a Schmidt főképviselő által a boszniai büntető törvénykönyvbe 2022-ben bevezetett, az alkotmányos rend elleni támadásokkal kapcsolatos vádak alól. Egy új népszavazási törvényt is elfogadtak, amely a népszavazások szervezését az entitási Választási Bizottság hatáskörébe helyezi ([URL27](#)).

Az RS-gyűlés ezen kívül egy vitatott jelentést is elfogadott, amely tagadja, hogy népiirtás történt volna az 1995-ös srebrenicai események során. A döntést heves bírálatok érték, mivel az a nemzetközi bíróságok döntéseivel ellentétes ([URL28](#)). Dodik egy májusi ENSZ-szavazás előtt gyűlést szervezett, amelyen kijelentette, hogy a bosnyákok hamisan vádolják a szerbeket. Az RS parlament-jének döntése a Dodik elleni büntetőeljárásra adott válaszként született, és az ország alkotmányos rendje, valamint az EU-csatlakozási folyamat szempontjából is negatív következményekkel járhat ([URL27](#)).

Gazdasági helyzet és kihívások

Bosznia-Hercegovina gazdasága lassan fejlődik, miközben jelentős strukturális és regionális különbségekkel küzd. Az ország GDP-je 2024-ben 27,05 milliárd USD-t tett ki, ami mérsékelt növekedést jelent az előző évekhez képest ([URL7](#)). Az infláció csökkenése, amely 2022-ben még 14% volt, 2023-ra 6,1%-ra mérséklődött, pozitívan hatott a gazdasági stabilitásra és a lakosság vásárlóerejére.

Ugyanakkor Bosznia-Hercegovina gazdasági szerkezete továbbra is számos kihívással küzd, különösen a munkanélküliség és a külkereskedelmi mérleg hiánya terén ([URL29](#)).

A munkanélküliség továbbra is komoly gondot jelent. Ugyan az általános munkanélküliségi ráta 2023-ban 13,2%-ra csökkent, de a fiatalok körében továbbra is kiemelkedően magas, 40%-os értéket ért el. Ez a demográfiai kihívás erőteljes kivándorlási hullámot generál, amely különösen a vidéki területeken érezteti hatását, ahol a gazdasági lehetőségek korlátozottak ([URL4](#)). A külkereskedelmi mérleg hiánya is jelentős, az export-import arány 2023-ban mindössze 60,1%-os volt. Az export főként fémekből és nyersanyagokból (23,8%), valamint gépekből és szállítóeszközökből (19,6%) állt, míg az import domináns termékei között szerepeltek a gépek és elektronikai eszközök (23,2%), valamint az élelmiszeripari termékek és ásványi anyagok (13%) ([URL 29](#)).

Regionális szinten jelentős különbségek figyelhetők meg az entitások gazdasági teljesítménye között. Az FBiH gazdasága diverzifikáltabb, szorosabb kapcsolatokat ápol az Európai Unióval, különösen az osztrák és német befektetők révén. Az autóipari beszállítók és a feldolgozóipar kiemelkedő szerepet játszanak az FBiH exportjában, amely az ország gazdasági növekedésének egyik fő hajtóereje. Ezzel szemben az RS gazdasága az energiaiparra és orosz befektetésekre támaszkodik, különösen a Gazprom infrastruktúra-projektjein keresztül. Az RS mezőgazdasági szektora is jelentős, különösen az exportált nyersanyagok, például fa és fém területén ([URL30](#)).

A külföldi közvetlen befektetések (FDI) növekedése pozitívan értékelhető, 2023-ban az FDI beáramlása 969,2 millió eurót ért el, ami 24,9%-os növekedést jelentett az előző évhez képest. A befektetések nagy részét a vállalatok reinvestált profitja tette ki, jelezve ezzel, hogy a már meglévő befektetők pozitív tapasztalatokkal rendelkeznek az országban. Az EU továbbra is Bosznia-Hercegovina legnagyobb befektetője, az összes közvetlen részvénybefektetések¹⁰ 51%-a az EU 27 tagállamából származik. A legjelentősebb befektetők Horvátország, Szerbia és Ausztria, amelyek az ipari termelés, a pénzügyi szektor és az infrastruktúra fejlesztésében játszanak jelentős szerepet ([URL31](#)).

Az infrastruktúra-fejlesztés központi szerepet játszik a gazdasági növekedés előmozdításában. Az EU által támogatott közlekedési projektek, mint például a Közép-Európai Közlekedési Hálózat (CETC) keretében megvalósuló fejlesztések, jelentősen javítják az ország logisztikai versenyképességét. A páneurópai

10 A DSI (Direct Stock Investment) egy olyan befektetési forma, amely lehetővé teszi a befektetők számára, hogy közvetlenül a vállalatoktól vásároljanak részvényeket, gyakran alacsonyabb költségekkel és osztalék-újrabefektetési lehetőséggel, bróker közvetítése nélkül.

korridor Vc projekt, amely észak-déli irányban köti össze Bosznia-Hercegovinát, javítja az Adriai-tengerhez való hozzáférést, csökkenti a közlekedési időket, és munkahelyeket teremt, ami kulcsfontosságú a munkanélküliség csökkentése érdekében ([URL4](#)).

Az energiaellátás modernizációja szintén meghatározó szerepet játszik az ország fenntartható fejlődésében. Az EU által finanszírozott zöldenergia-projektek, mint például a Podvezlje szélerőmű park, az FBiH területén jelentős lépést jelentenek a megújuló energiaforrások felé történő átállásban. Az energiafüggetlenség és az orosz energiától való függőség csökkentése azonban továbbra is kihívást jelent ([URL31](#)). Mindezen pozitív fejlemények ellenére a beruházások és projektek sikere nagymértékben függ a politikai stabilitástól és az entitások közötti együttműködéstől. A koordináció hiánya gyakran akadályozza a hosszú távú tervek megvalósítását. Az Európai Bizottság (2024) szerint az adminisztratív akadályok lebontása és a politikai reformok végrehajtása kulcsfontosságú a gazdasági fejlődés felgyorsítása érdekében.

Etnikai és társadalmi kohézió

Az etnikai alapú politizálás mélyen gyökerezik a társadalomban, még a polgárháború előtti időszakból, ami akadályozza a közös nemzeti fellépést és a nemzeti identitás kialakítását. Hasonló a helyzet a nemzeti szimbólumok terén, hiszen az RS külön zászlót és címerhasználatot tart fenn, amelyek szándékosan elkülönülnek az ország közös szimbólumaitól. Már a közös jelképek kialakítása is gondot jelentett a békemegállapodást követően ([Riez, 2023](#)). Az etnikai alapú politizálás és a társadalmi megosztottság fennmaradása ellenére Bosznia-Hercegovinában találhatók pozitív példák is a közösségek közötti együttműködésre, amelyek bizonyítják, hogy a közös érdekek és a gazdasági fejlődés képesek áthidalni az etnikai különbségeket ([URL2](#)). Ezek jellemzően a korábbi vegyesházasságokból származó egyének kezdeményezésére jöttek létre, nemzetközi segítséggel és finanszírozással, valójában többnemzetiségű vállalkozások, amelyek célja a gazdasági növekedés mellett, az etnikai feszültségek csökkentése. Itt szükséges megemlíteni a szarajevói és banja lukai technológiai parkokat, amelyek több etnikumot foglalkoztatnak, ezáltal elősegítve a közös érdekek mentén történő együttműködést. Az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (USAID) aktívan támogatta az ilyen kezdeményezéseket az országban, hozzájárulva a harmonizált gazdaság, az átlátható kormányzati intézmények és a multietnikus, toleráns társadalom kialakításához ([URL32](#)). Jelentős változás következett be 2025 elején, miután Donald Trump az Amerikai

Egyesül Államok jelenlegi elnökének döntése alapján az USAID által nyújtott külföldi segélyeket három hónapra felfüggesztették. Ez komoly hatással bír a régióban működő civil szervezetekre és projektekre. A döntés több száz aktív projektet érintett és politikai vitákat is generált ([URL33](#)).

A nemzetközi közösség szerepe kulcsfontosságú, hiszen a legtöbb ilyen projektet az Európai Unió, az USAID vagy az ENSZ különböző szervezetei támogatják anyagilag és szakmailag is. Az EU 2024-ben 500 millió eurót különített el a Nyugat-Balkán stabilizációs programjára, amely többek között az etnikai integrációt elősegítő civil szervezeteket támogatja. Az ilyen források nélkül számos helyi kezdeményezés megszűnne, mivel a helyi politikai vezetők gyakran kevésbé mutatnak hajlandóságot az ilyen együttműködések finanszírozására ([URL34](#)).

A civil szervezetek szintén fontos szerepet játszanak a közösségek közötti kapcsolatok építésében. A Mostarban működő *Youth for Peace* például olyan programokat szervez, amelyek célja a fiatal generációk közötti párbeszéd erősítése ([URL35](#)). Ezek a programok hosszú távú hatással lehetnek a társadalmi kohézió erősítésére, mivel csökkentik a fiatalok közötti etnikai megosztottságot.

A nemzetközi támogatás ellenére ezek a projektek számos kihívással szembesülnek. Az egyik legnagyobb probléma az, hogy gyakran túlzottan függenek a külföldi finanszírozástól, és kevésbé képesek fenntarthatóvá válni. A helyi politikai környezet sokszor akadályozza az ilyen programok hatékony végrehajtását, ilyen például a Brčko Körzetben tervezett többnemzeti üzleti központ, amely a helyi hatóságok közötti konfliktusok miatt jelentős késésben van.

A háborút követően jelentős kivándorlás történt, ugyanakkor a diaszpóra egy kisebb része érzelmi kötődése, kulturális hovatartozása és hazafisága miatt önkéntesen visszatér ([Ibričević, 2024](#)). A visszatérők gyakran kettős állampolgársággal rendelkeznek, különösen EU-s és boszniai állampolgársággal, ami megkönnyíti a mobilitást, de bonyolítja az integrációt és az állami lojalitás kérdését. Ezzel párhuzamosan a helyi lakosok idegenként tekintenek a visszatérőkre, ami tovább mélyíti a hovatartozás kérdését. Az érzelmi kötődés szülőföldjükhöz gyakran csalódáshoz vezet, amikor a visszatérők az etnikai és politikai megosztottsággal szembesülnek. A decentralizált politikai rendszer és az entitások közötti megosztottság tovább nehezíti a visszatérők helyzetét, akik gyakran a diaszpóra hálózataira támaszkodnak, mivel az állami intézmények nem nyújtanak megfelelő támogatást számukra. Az EU-integrációs folyamat, különösen az állampolgársági jogok és a jogállamiság megerősítése, kulcsfontosságú lehet a visszatérő migráció feltételeinek javításában. Ennek értelmében, a visszatérő migráció nem pusztán gazdasági vagy politikai kérdés, hanem mély érzelmi és identitásbeli kihívásokat is hordoz magában ([Ibričević, 2024](#)).

Az EU támogatási programjainak egyik célja lehetne, hogy ezek a projektek hosszú távon is képesek legyenek saját erőből fenntartani magukat, ezért a helyi kezdeményezések fenntarthatóvá tételéhez nagyobb hangsúlyt kellene helyezni az önálló pénzügyi működés kialakítására. Emellett a nemzetközi közös-ség szerepének átgondolása is szükséges, hogy a monetáris támogatás mellett strukturális támogatást is nyújtsanak, például szakértelemmel és képzésekkel.

Bosznia-Hercegovina vonatkozásában az ENSZ 2023/2024-es Emberi Fejlő-dési Jelentésében, a Human Development Reportban (URL 36) szereplő mutatók rávilágítanak az ország kihívásaira és fejlődésének gátjaira, amelyek szorosan összefüggenek a politikai és társadalmi polarizáció, a gazdasági egyenlőtlensé-gek, valamint a globális összefüggések okozta problémák kezelésével. Az or-szág politikai rendszere mélyen megosztott, amelyben az etnikai törésvonalak határozzák meg a döntéshozatalt. Ez a megosztottság nemcsak a belső politikai stabilitást gyengíti, hanem akadályozza az állampolgárok bizalmát a közintéz-mények iránt, ami alapvető feltétele lenne a hatékony kormányzásnak. A belső konfliktusok következtében a nemzetközi közösség erőteljes szerepet vállalt az ország irányításában, de ez egyfajta függőségi állapotot teremtett, amely tovább mélyítette az önálló politikai fejlődés nehézségeit. Ezek hiányában nem várható el egy egységes fellépés a nemzetközi közösségben sem, hiszen minden entitás külön-külön keresi a politikai és nemzetközi kapcsolatait.

Bosznia-Hercegovina gazdasági szerkezete egyértelműen gyengének tekint-hető. A korábban is nehézkesnek tekintett helyzeten pedig a COVID–19-világ-járvány is erőteljesen rontott. A munkanélküliség növekedése, az export visz-szaesése és a nemzetközi beruházások hiánya tovább mélyítette az ország gazdasági lemaradását, nem csak európai tekintetben, de a nyugat-balkáni vi-szonyokhoz képest is. Az egyenlőtlenségek különösen érezhetők a városi és vidéki területek között. Míg Szarajevó relatív fejlődést mutat, a vidéki régiók alulfejlettek maradnak, ami jelentős akadálya a fenntartható fejlődésnek. Ez a gazdasági helyzet szorosan összefügg a társadalmi kohézió gyengeségével, mivel az emberek kilátástalannak érzik helyzetüket, ami tovább mélyíti a po-larizációt, ezáltal nő a radikalizációra való hajlam. Ez Bosznia-Hercegovi-na szempontjából – a múltra való tekintettel – pedig kifejezetten súlyos kö-vetkezményekkel járhat.

Nem hanyagolható el az a tény sem, hogy a globális összefüggések is jelen-tős hatással vannak az országra. Bosznia-Hercegovina nem csupán az Európá-ba tartó migráció egyik tranzitországa, de a magasan képzett munkaerő elvánd-orlása is sújtja az országot, amely hosszú távon gátolja gazdasági fejlődését. Az egészségügy területén a COVID–19-járvány rámutatott az alapvető rendszer-szintű problémákra, különösen a vidéki egészségügyi ellátás elérhetetlenségére,

miközben az éghajlatváltozás súlyosbítja az olyan kihívásokat, mint az árvízveszély és a mezőgazdasági termelés csökkenése. Ezek a tényezők az ország gazdasági helyzetének további romlását eredményezik, miközben globális szinten is összefüggenek a nem megfelelően kezelt interdependenciával.

Az ország biztonsági-közürendi helyzete is súlyos állapotban van, mivel a polgárháború során visszamaradt, el nem kobzott fegyverek nagy része továbbra is megtalálható a civil lakosságnál. Szintén rendkívüli gondot jelent, hogy az ország számottevő része továbbra is érintett a taposóaknak által, annak ellenére, hogy jelentős eredményeket értek el az évek alatt zajló aknamentesítésekkel. A korábbi években gyakran előforduló súlyos árvizek és földcsuszamlások miatt, a „térkép” nélkül telepített aknak „elcsúsztak” a kijelölt területekről, így nagy veszélyt jelentenek ([URL37](#)).

Az ENSZ több jelentése is javaslatokat fogalmaz meg a konfliktusok enyhítésére, például közösségi programokkal és a fiatalok oktatását célzó kezdeményezésekkel, amelyek elősegíthetik az együttműködést és a párbeszédet. Ugyanakkor a korrupció és az állami intézmények gyengesége akadályozza az emberi biztonságot, különösen a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés terén. Az ország fejlődése szempontjából kulcsfontosságú lenne a különböző etnikai csoportok közötti bizalom erősítése, valamint a közösségi szintű együttműködés támogatása, amely alapvetően járulhatna hozzá a társadalmi stabilitás megteremtéséhez.

A jelentés összefüggéseiben világosan kirajzolódik, hogy Bosznia-Hercegovina fejlődése csak akkor lehetséges, ha az ország egyszerre kezeli a belső megosztottságot, a gazdasági egyenlőtlenségeket, valamint a globális összefüggésekből fakadó kihívásokat. Mindezek csak a társadalmi kohézió erősítésével, a nemzetközi támogatás hatékonyabb felhasználásával és a fenntartható fejlődés iránti elköteleződéssel érhetők el.

Bosznia-Hercegovina népessége az elmúlt évtizedekben folyamatos csökkent, ahogy azt a Világbank statisztikái ([URL4](#)) is jelzik. Ez a csökkenés nagyrészt a délszláv háború demográfiai következményeinek, a magas szintű kivándorlásnak és az alacsony születési aránynak tulajdonítható. Az 1990-es évek háborúi jelentős elvándorláshoz és a születési arányszám drasztikus csökkenéséhez vezettek ([URL38](#)).

A népességcsökkenés mögött álló főbb tényezők:

- 1) Migráció: az Eurostat szerint Bosznia-Hercegovina az egyik legnagyobb kivándorlási rátával rendelkező ország Európában, főként a fiatal és képzett munkaerő hagyja el az országot ([URL39](#)).
- 2) Termékenységi arány: az ENSZ adatai szerint a termékenységi arány már évtizedek óta alacsony, ami nem elegendő a természetes népességfogyás kompenzálására ([URL40](#)).

- 3) Halálozási arány: az előregedő népesség miatt a halálozási arány növekszik, amelyet az Egészségügyi Világszervezet (WHO) is megfigyelt a régióban ([URL41](#)).
- 4) Politikai és gazdasági tényezők: a politikai megosztottság és a gazdasági stagnálás szintén hozzájárul a demográfiai problémákhoz ([URL4](#); [URL2](#)).

Regionális különbségek

Bosznia-Hercegovina különleges politikai berendezkedése (Bosznia-Hercegovinai Föderáció, Szerb Köztársaság, Brčko Kerület) regionális szintű különbségeket mutat a népességi adatokban. Az ENSZ Fejlesztési Programja (UNDP) szerint a Bosznia-Hercegovinai Szerb Köztársaság lakosságcsökkenése gyorsabb, részben a gazdasági lehetőségek szűkössége miatt ([URL36](#)).

Az előregedő társadalom miatt nő a szociális ellátórendszerek terhelése, miközben a fiatalok és a munkaképes korú lakosság arányának csökkenése negatívan hat a gazdasági növekedésre ([URL40](#)). A kivándorlás következtében gyengül az ország társadalmi kohéziója, különösen a diaszpóra és az otthon maradtak közötti kapcsolatokban ([URL36](#)).

A Világbank és az Eurostat elemzései egyaránt azt mutatják, hogy Bosznia-Hercegovinának sürgősen szüksége van népességpolitikai reformokra. A születési arány növelése érdekében családbarát politikák, például gyermekvállalást ösztönző támogatások bevezetése javasolt ([URL42](#)). Emellett a gazdasági lehetőségek bővítése és a politikai stabilitás megteremtése kulcsfontosságú a kivándorlás mérsékléséhez.

Az adatok vizsgálata alapján Bosznia-Hercegovina demográfiai kihívásai mélyreható reformokat igényelnek, amelyek az ország gazdasági és társadalmi stabilitását hosszú távon is biztosíthatják.

Következtetések és ajánlások

Bosznia-Hercegovina politikai, gazdasági és társadalmi jövője mélyreható reformokat igényel, amelyek túlmutatnak a jelenlegi kihívások kezelésén, és egy stabilabb, versenyképesebb és integráltabb ország megteremtésére irányulnak. Az ország komplex politikai rendszere, amelyet a daytoni békeszerződés hozott létre, egyaránt szolgált a béke megőrzésére és a konfliktusok elkerülésére, de ugyanakkor akadályozó tényezővé vált a hosszú távú fejlődés szempontjából.

Az alkotmány reformja elsődleges fontosságú a hatékony kormányzás megteremtéséhez. Az etnikai alapú vétőrendszer átalakítása, a nemzeti szintű döntéshozatali jogkörök megerősítése, valamint az állami szintű felelősségvállalás megerősítése kulcsfontosságú lenne. E reformok célja nem csupán az állami működés hatékonyságának javítása, hanem az etnikai megosztottság csökkentése is. A helyi politikai akarat megteremtése érdekében elengedhetetlen lenne olyan intézményi mechanizmusok kialakítása, amelyek ösztönzik a konszenzuseresést. Például a nemzetközi közösség ösztönző rendszert alakíthatna ki, amely pénzügyi támogatásokat és technikai segítséget nyújt a reformokat vállaló helyi szereplők számára ([URL7](#)).

Az igazságszolgáltatás függetlenségének biztosítása és a korrupció visszaszorítása alapvető feltétele annak, hogy az állampolgárok és a nemzetközi közösség bizalma megerősödjön az állami intézmények iránt. Az EU által javasolt reformok, mint például a korrupció elleni harc és a jogállamiság megerősítése, hosszú távon stabil alapot biztosíthatnak az ország fejlődéséhez. Azonban ezek sikeréhez elengedhetetlen a helyi politikai szereplők aktív elköteleződése és az átláthatóságot biztosító nemzetközi monitoringmechanizmusok bevezetése ([URL2](#)).

Az oktatási rendszer reformja szintén kulcsszerepet játszik a társadalmi kohézió erősítésében. Az „egy iskola, két tanterv” modell helyett egységes, nemzeti tanterv bevezetése alapvetően hozzájárulhatna egy közös történelmi és társadalmi identitás kialakításához. Ennek érdekében szükséges lenne a tantervek átalakítása oly módon, hogy azok a multikulturális értékeket, a közös történelmet és a jövőbeli együttműködés fontosságát hangsúlyozzák. Az oktatási reformok előmozdításához a nemzetközi közösség, különösen az EU, technikai segítséget és célzott támogatási programokat kínálhatna, miközben ösztönözné a helyi kezdeményezéseket ([Ibričević, 2024](#)).

A gazdasági reformok középpontjában az entitások közötti gazdasági különbségek csökkentése és az infrastruktúra-fejlesztés állhat. A munkahelyteremtés, az export diverzifikálása és az energiaellátás modernizálása olyan közös célkitűzések lehetnek, amelyek erősítik az ország gazdasági integrációját. A nemzetközi és helyi szereplők közötti együttműködés mechanizmusait szorosabban össze kell hangolni annak érdekében, hogy az EU által finanszírozott infrastrukturális projektek, mint például a páneurópai korridor Vc fejlesztése, hatékonyan valósuljanak meg. Ezek a projektek nemcsak a gazdasági aktivitást serkenthetik, hanem hozzájárulhatnak az ország belső összekapcsoltságához és nemzetközi versenyképességének növeléséhez ([URL4](#); [URL31](#)).

A nemzetközi közösség, különösen az EU és az Egyesült Államok, kulcsszerepet játszhat a reformfolyamatok támogatásában. Az EU-tagság perspektívája erős

ösztönző lehet az ország politikai és gazdasági elitje számára, hogy vállalják a szükséges reformokat. Az Európai Bizottság 2019. május 29-i véleménye szerint Bosznia-Hercegovinának 14 kulcsfontosságú prioritást kell teljesítenie az EU-csatlakozási tárgyalások megkezdéséhez. E prioritások a koppenhágai kritériumok alapján négy területet érintenek: a demokratikus intézmények működőképessége, a jogállamiság, az alapvető jogok védelme és a közigazgatási reform ([URL43](#)). Ezen reformok sikeres végrehajtása érdekében elengedhetetlen a helyi politikai akarat megerősítése és az entitások közötti hatékony együttműködés, melyet az EU strukturált párbeszéde is támogat. Az EU ezzel kívánja elősegíteni a helyi és nemzetközi szereplők közötti együttműködést a reformok megvalósítása terén.

Az ország vezetőinek fel kell ismerniük, hogy az átfogó reformok nemcsak a belső stabilitás, hanem a Nyugat-Balkán egészének biztonságát is erősíthetik.

Összefoglalás

Bosznia-Hercegovina politikai, gazdasági és társadalmi rendszere a daytoni békeszerződés nyomán kialakított komplex struktúrára épül, amely egyszerre szolgálta a háború utáni béke fenntartását és a stabilizációt, ugyanakkor hosszú távon jelentős akadályává vált az ország fejlődésének. Az entitások közötti hatalommegosztás és az etnikai alapú vétőrendszer gyakran eredményez politikai patthelyzeteket, amelyek akadályozzák az állami reformokat, az EU-integrációs törekvéseket és a gazdasági fejlődést.

A politikai rendszer decentralizált jellege megnehezíti a nemzeti szintű döntéshozatalt, miközben a társadalmi kohézió hiánya és az etnikai alapú megosztottság tovább mélyíti az ország belső konfliktusait. A korrupció és az igazságszolgáltatás reformjának elhúzódása, az oktatási rendszer szegregációja, valamint a gazdasági egyenlőtlenségek szintén jelentős kihívásokat jelentenek. A gazdaság lassú növekedése, a fiatalok körében tapasztalható magas munkanélküliség és a külkereskedelmi hiány tovább rontja az ország versenyképességét.

A helyzet javítása érdekében az alkotmány modernizációja, az etnikai alapú politizálás visszaszorítása, az egységes nemzeti oktatási rendszer bevezetése, valamint az infrastruktúra-fejlesztés és az export diverzifikálása szükséges. Az Európai Unió és a nemzetközi közösség támogatása kulcsszerepet játszik a reformok előmozdításában, de ezek sikere elsősorban a helyi politikai szereplők együttműködésétől és elkötelezettségétől függ.

Bosznia-Hercegovina jövője szorosan kapcsolódik a politikai stabilitás, a gazdasági fejlődés és a társadalmi kohézió erősítéséhez. Az átfogó reformok nemcsak

az ország belső stabilitását és fejlődését biztosíthatják, hanem hozzájárulhatnak a Nyugat-Balkán egészének biztonságához és integrációjához is. Az ország számára az EU-tagság perspektívája erős ösztönző lehet, de a fejlődéshez szükséges átalakulás csak akkor lehetséges, ha helyi és nemzetközi szinten egyaránt prioritásként kezelik a fenntartható fejlődést.

Felhasznált irodalom

- Halász I. (2014). Nemzetközi elem szerepe a balkáni államépítésben tegnap és ma. In *Politikai krízisek Európa peremén: A Kaukázustól a Brit-szigetekig* (pp. 273–291). Magyar Napló Kiadó.
- Ibričević, A. (2024). *Decided return migration: Emotions, citizenship, home and belonging in Bosnia and Herzegovina*. IMISCOE Research Series. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-58347-6>
- Juhász J. (2009). Bosznia-Hercegovina 2006 óta: Az államépítés kudarca? *Nemzet és Biztonság*, 2(1), 11–19.
- Juhász J., Márkus L., Tálas P., & Valki L. (2003). *Kinek a békéje? Háború és béke a volt Jugoszláviában*. Zrínyi Kiadó.
- Kemenczky Á. (2014). *A nemzetközi területi adminisztráció balkáni modelljei: Bosznia-Hercegovina és Koszovó* [PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem]. Corvinus Egyetemi Könyvtár. https://phd.lib.uni-corvinus.hu/732/1/Kemenczky_Agnes.pdf
- Kemenczky Á. (2016). Bosznia-Hercegovina, a mozaikosra töredezett állam. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 10(1–2), 41–52. http://www.mbforum.hu/wp-content/uploads/2016/12/41_Mediterrán-és-Balkán-Fórum_X_1_2_1.pdf
- Márkus L. (2010). Bosznia-Hercegovina: Tizenöt évvel Dayton után. *Nemzet és Biztonság*, 3(6), 30–39. http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/markusz_laszlo-bosznia_hercegovina_tizenot_evvel_dayton_utan.pdf
- Riez E. (2023). Bosznia-Hercegovina politikai instabilitása: etnikai megosztottság és reformkésedelem. *Szakkikk Adatbázis*. <https://szakkikkadatbazis.hu/doc/2734905>
- Schreuer, C. (1999). The Brčko Final Award of 5 March 1999. *Leiden Journal of International Law*, 12(3), 575–581. <https://doi.org/10.1017/S0922156599000291>

A cikkben szereplő online hivatkozások

- URL1: *Az Európai Parlament 2022. július 6-i állásfoglalása a boszniai szerb vezetők szeparatista politikájáról Bosznia-Hercegovinában és annak következményeiről*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52022IP0283>
- URL2: *European Commission's information on Bosnia and Herzegovina*. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina_en

- URL3: *A Nyugat-Balkán stratégiai fontossággal bír a NATO számára.* <https://www.magyarhir-lap.hu/kulfold/20231122-a-nyugat-balkan-strategiai-fontossaggal-bir-a-nato-szamara>
- URL4: *World Bank's overview of Bosnia and Herzegovina.* <https://www.worldbank.org/en/country/bosniaandherzegovina/overview>
- URL5: *OSCE report on „Two schools under one roof” in Bosnia and Herzegovina.* <https://www.osce.org/files/f/documents/3/8/404990.pdf>
- URL6: *Erasmus+ regional fact sheet on the Western Balkans.* <https://ec.europa.eu/assets/eac/erasmus-plus/factsheets/regional/westernbalkans-regional-erasmusplus-2020.pdf>
- URL7: *European Commission's Bosnia and Herzegovina Report 2024.* https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/bosnia-and-herzegovina-report-2024_en
- URL8: *OSCE Mission to Bosnia and Herzegovina commends Brčko District Assembly for adoption of Laws on Associations and Foundations, and on Rights of National Minorities.* <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina/467484>
- URL9: *Növelik a NATO-erőket Boszniában és Koszovóban, nehézfegyvereket is telepítenek a térségbe.* <https://balk.hu/2024/04/17/nato-erok-bosznia-koszovo-szerbia>
- URL10: *Dodikovi napadi potkopavaju ustavni poredak BiH, ocijenio State Department.* <https://www.slobodnaevropa.org/a/dodik-ustav-bih-genocid-sad-/32917475.html>
- URL11: *EU provides €3 million for the modernisation of Brčko port.* https://www.eeas.europa.eu/delegations/bosnia-and-herzegovina/eu-provides-€3-million-modernisation-brcko-port_en?s=219
- URL12: *E-Estonia hivatalos weboldala.* <https://e-estonia.com>
- URL13: *UNESCO World Heritage Sites in Bosnia and Herzegovina.* https://www.tourismbih.com/location_cat/unesco-world-heritage-sites/
- URL14: *National Parks in Bosnia and Herzegovina.* https://www.tourismbih.com/location_cat/national-parks/
- URL15: *Special Report 22/2022: LEADER and community-led local development: EU rural development policy approach offers benefits but also raises significant challenges.* https://www.eea.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR22_10/SR_Leader_HU.pdf
- URL16: *Energy Community's official website.* <https://energycommunity.org>
- URL17: *Sötétség délen – a balkáni áramellátás anomáliái.* <https://corvinak.hu/velemeney/2024/08/27/sotetseg-delen-a-balkani-aramellatas-anomaliai>
- URL18: *Az Európai Parlament 2021. június 24-i állásfoglalása a Bizottság 2019. és 2020. évi Bosznia-Hercegovináról szóló jelentéseiről.* https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0317_HU.html
- URL19: *European Transport Corridor.* https://transport.ec.europa.eu/index_en?prefLang=hu
- URL20: *Digitális Európa program (DIGITAL).* <https://digital-strategy.ec.europa.eu/hu/activities/digital-programme>
- URL21: *European Parliament resolution of 6 July 2022 on the 2021 Commission Report on Bosnia and Herzegovina (2022/2850(RSP)).* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52022IP0283>

- URL22: *Bosznia-Hercegovina: Az alkotmányos és választási reformok sürgős végrehajtása szükséges.* <https://eur-lex.europa.eu>
- URL23: *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council: 2024 Enlargement Package (COM(2024) 129 final).* <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52024DC0129>
- URL24: *China's Belt and Road Initiative (BRI).* <https://www.chathamhouse.org>
- URL25: *Ustavni položaj.* <https://www.ustavnisud.ba/bs/ustavni-polozej>
- URL26: *Bosnian Serbs Adopt Election Law Draft, Hitting Back at High Representative.* <https://balkaninsight.com/2024/03/29/bosnian-serbs-adopt-election-law-draft-hitting-back-at-high-representative/>
- URL27: *Bosnia's Serb lawmakers halt EU accession efforts.* <https://www.reuters.com/world/europe/bosnias-serb-mps-move-block-state-institutions-eu-integration-2024-12-25/>
- URL28: *Bosnian Serbs Move to Block High Representative's Decisions.* <https://www.euronews.com/2024/05/02/bosnian-serbs-move-to-block-high-representatives-decisions>
- URL29: *Bosnia and Herzegovina: 2023 Article IV Consultation-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for Bosnia and Herzegovina.* <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2023/09/05/Bosnia-and-Herzegovina-2023-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-and-538832>
- URL30: *Statistika vanjske trgovine: Bosznia-Hercegovina külkereskedelmi statisztikái 2023.* https://fipa.gov.ba/informacije/statistike/izvoz_uvoz/Statistika%20vanjske%20trgovine,%20mart%202024.g.Bos.pdf
- URL31: *Stanje i performanse direktnih stranih investicija u BiH.* https://www.fipa.gov.ba/informacije/statistike/pokazatelj/Ekonomski%20pokazatelj,%20septembar%202024_B.pdf
- URL32: *Bosnia and Herzegovina.* <https://www.usaid.gov/bosnia-and-herzegovina>
- URL33: *Trump's suspension of US foreign aid hits hundreds of Balkan projects.* <https://balkaninsight.com/2025/01/30/trumps-suspension-of-us-foreign-aid-hits-hundreds-of-balkan-projects/>
- URL34: *Growth plan for the Western Balkans.* https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en
- URL35: *Join the Youth4Peace movement: Applications now open.* <https://www.rycowb.org/join-the-youth4peace-movement-applications-now-open/>
- URL36: *Human Development Report 2023-24: Breaking the gridlock: Reimagining cooperation in a polarized world.* <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
- URL37: *Clearing the Mines 2022: Bosnia and Herzegovina.* https://www.mineactionreview.org/assets/downloads/BiH_Clearing_the_Mines_2022.pdf
- URL38: *The humanitarian operation in Bosnia, 1992-95: Dilemmas of negotiating humanitarian access.* <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/3ae6a0c58.pdf>
- URL39: *Migration and migrant population statistics.* https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics
- URL40: *Global population trends.* <https://population.un.org/wpp/>
- URL41: *Health and care workforce in Europe: Time to act.* <https://www.who.int/europe/publications/i/item/9789289059114>

URL42: *Bosnia and Herzegovina economic outlook*. <https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2024/06/18/Bosnia-and-Herzegovina-2024-Article-IV-Consultation-Press-Release-Staff-Report-550641>

URL43: *Commission opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union (COM (2019) 261 final)*. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/6cbf9fa7-a288-4497-9e4a-17527bcbafc5_en?filename=20190529-bosnia-and-herzegovina-opinion.pdf

URL44: *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*. <https://www.osce.org/files/f/documents/e/0/126173.pdf>

URL45: *Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2024/... rendelete a Nyugat-balkáni Reform- és Növekedéstámogató Eszköz létrehozásáról*. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-80-2024-INIT/hu/pdf>

URL46: *Jelentés a Bosznia-Hercegovinában elért eredményekről – 2024. március (COM(2024) 129 final)*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A52024DC0129>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Varga-Kocsicska A. (2025). Bosznia-Hercegovina: politikai helyzet, gazdasági kihívások és a daytoni békeszerződés lehetséges jövője. *Belügyi Szemle*, 73(3), 609–646. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i3.pp609-646>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerző nem jelentett összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerző nem kapott pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Varga-Kocsicska Aleksandra, aki a szerkesztoseg@belugyiszemlejournal.org e-mail címen érhető el.